

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
ДНЗ «ХПТУ ім.Й.П.Станька»

ВІКОВА СПАДЩИНА ТРАДИЦІЙНИХ ХУДОЖНІХ РЕМЕСЕЛ ЯВОРІВЩИНИ

Науково-практична конференція
(30 травня - 1 червня 2016 року)

сmt Івано-Франкове

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька»

ВІКОВА СПАДЩИНА ТРАДИЦІЙНИХ ХУДОЖНІХ РЕМЕСЕЛ ЯВОРІВЩИНИ

Науково-практична конференція
(30 травня – 1 червня 2016 року)

сmt Івано-Франкове – 2016

ББК 74.564(Укр):87.822.9

УДК 377.3:745.51:75

В 433

Укладачі:

Сліпчишин Л. В., доцент Львівського навчально-наукового центру професійної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник ;

Гузюк В. Б., методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Львівській області

В 433

Вікова спадщина традиційних художніх ремесел Яворівщини : матеріали науково-практичної конференції ((31 травня–1 червня 2016 р., смт. Івано-Франкове Львів. обл.) / [укл.: Л. В. Сліпчишин, В. Б. Гузюк] ; НМЦ ПТО у Льв. обл., ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька». – Івано-Франкове, 2016. – 80 с.

До збірника увійшли матеріали доповідей учасників науково-практичної конференції «Вікова спадщина традиційних художніх ремесел Яворівщини», проведеної у рамках сьомого конкурсу фахової майстерності з професії «Різьбяр по дереву» ім. Й.П. Станька серед учнів ПТНЗ і студентів, що проходив 30 травня–1 червня 2016 р. в ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька», розташованого в смт. Івано-Франкове Львівської області.

Рекомендовано для педагогів професійно-технічних навчальних закладів, учителів профільної загальноосвітньої школи, усім, кому не байдужі проблеми художньої професійної освіти і навчання молоді.

Матеріали надруковані в авторській редакції.

© ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька», 2016.

ЗМІСТ

Гузюк В. Б.	Роль конкурсу професійної майстерності серед учнів у збереженні народних традицій різьбярства	4
Гевало В.М.	Формування яворівської мистецької школи як явища	6
Сидор М. Б.	Залучення молоді до науково-дослідницької роботи в контексті збереження традицій та досягнень декоративно-прикладної діяльності рідного народу	9
Герус Л. М.	Яворівська дерев'яна забавка: історія та сучасність	16
Сліпчишин Л. В.	Випускники «Яворівської мистецької школи»: професійний портрет	30
Копельчак М.П.	Сучасне науково-методичне забезпечення професійної освіти	54
Шпільман М. П.	Організаційно-педагогічні аспекти збереження традицій мистецької Яворівської школи	58
Станько Я. Й.	Спогади про батька Й. П. Станька – засновника «Яворівської різьби»	72
	Рекомендації науково-практичної конференції «Вікова спадщина традиційних художніх ремесел Яворівщини»	75

Гузюк Валентина Борисівна,
методист НМЦ ПТО у Львівській області

РОЛЬ КОНКУРСУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СЕРЕД УЧНІВ У ЗБЕРЕЖЕННІ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ РІЗЬБЯРСТВА

Національна культура та стан її збереження є індикатором духовної зрілості народу. Основи цієї культури закладені в сиву давнину і до нас дійшли завдяки виникненню традицій та їх збереженню. Традиції виникають у різних сферах життєдіяльності людини, але ті, що складаються в мистецтві, зокрема народному, завдяки естетичній функції впливають на процеси самоідентифікації народу, рівень його загальної, художньо-естетичної та патріотичної культури. Це особливо є актуальним для молодого покоління, яке в сьогоденних непростих умовах проходить складний шлях соціалізації.

Активними провідниками вікових традицій в суспільне життя завжди були фахівці художнього профілю, яких готували у відповідних навчальних закладах. У системі професійно-технічної освіти не так багато цих закладів, але у кожного з них своя цікава історія. Деякі заклади одразу створювалися як художні, в Україні їх небагато. Інші пройшли довгий шлях, щоб одержати статус художнього навчального закладу. У кожному з цих випадків вирішальну роль відіграє професійність педагогічного колективу, яка відстежується за результатами роботи спочатку учнів, а надалі випускників.

Сьогодні, завдяки досягненням науково-технічного прогресу, промислові вироби широкого вжитку заповнили життєвий простір людини, актуалізувавши питання критерію креативності особистості фахівця художнього профілю. Застосування інноваційних комп'ютерних технологій в дизайні, зокрема етнодизайні та народному мистецтві, на перший погляд дає можливість урізноманітнювати композиції, збагачувати палітру кольорів, але одночасно прокладає шлях до тиражування і зменшення рівня творчості.

Національна духовність, закладена у виробах ручної праці, все більше привертає увагу урбанізованого суспільства. Високохудожні вироби ручної роботи все частіше знаходять місце у нашому житті, але з урахуванням сучасних тенденцій. З цією метою важливо залучати викладачів і майстрів до широкого діалогу щодо проблем і здобутків методичного, мистецького, освітнього плану. Участь педагогів у конкурсах професійної майстерності надає таку можливість.

Одним з найбільш популярних видів роботи з деревом є різьбярство. Хоч підготовка різьбярів проводиться за стандартною програмою, проте в кожному регіоні склалась своя художня (мистецька) школа у різьбярстві, із своїми стилістичними особливостями, художніми чи технологічними знахідками. У цьому аспекті цікавим є досвід «Яворівської мистецької школи», в яку входило багато майстрів народного мистецтва, митців, які розпочали свою діяльність на цій ниві у навчальному закладі, який тепер має назву Державний навчальний заклад «Художнє професійно-технічне училище імені Й.П.Станька».

Уже вдруге одночасно з конкурсом професійної майстерності різьбярів проводиться науково-практична конференція, в якій беруть участь педагоги навчальних закладів, митці та науковці. Проблеми, які порушуються у виступах, сьогодні є актуальними, тому важливо в діалозі, в обговоренні знайти шляхи їх вирішення і по можливості впроваджувати в своїх навчальних закладах. Інший аспект, що сьогодні вималювався потребує реалізації, стосується обміну тим багатим досвідом, який напрацьовано в закладах, які беруть участь в конкурсі.

Наше завдання як педагогів створити умови, щоб кожен учень «запалив світло» на власному творчому шляху і знав, як його підтримувати.

Гевало Василь Михайлович,
директор ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька»

ФОРМУВАННЯ ЯВОРІВСЬКОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ЯВИЩА

Щоб розкрити явище яворівської мистецької школи маємо розглянути ряд складових: географічне розташування, історичне минуле, етнографічні особливості даного регіону тощо.

Яворівщина розташована в межах географічних районів Надсяння та Розточчя. Наявність піщаних земель, водних просторів та значного лісового покриття спонукали місцевих жителів до пошуку альтернативних видів заробітку. Вигідне географічне положення на перетині торгових шляхів (із Варшави до Кам'янця-Подільського та з південної Росії до Сілезії) сприяло розвитку ремісничого виробництва.

Історично Яворівщина перебувала у складі різних держав, зокрема Австро-Угорщини, Польщі, Німеччини, Радянського Союзу та Незалежної України. Кожен устрій залишив відбиток на економічному розвитку краю.

Великий етнографічний регіон Яворівщина став відомий своїм самобутнім і глибоко народним мистецтвом: художньою обробкою дерева (різьбярство, столярство, виготовлення дерев'яної забавки, розпис скринь), вишивкою, гончарством, лозо- та рогозоплетінням. Яворівські вироби були добре впізнаваними завдяки широкому використанню в оздобленні традиційного яворівського орнаменту (у вишивці, у вигляді розпису на скринях, забавках). Саме його елементи послужили підґрунтям для створення оригінального яворівського різьблення, основоположником якого є Йосип Станько. Так, з'явилася яворівська різьба (як вид). Провідними осередками у яких найінтенсивніше розвивалися розпис і різьблення виступали Яворів і Янів. Таким чином, традиційні яворівські ремесла представлені як невід'ємна частина нематеріальної культурної спадщини Яворівщини, де збереглися давні традиції - етнографічні, побутові та ремісничі.

Традиції яворівських ремесел передавались «від майстра – до учня», від покоління – до покоління в середині однієї сім'ї, родини. Існували цілі творчі династії майстрів цього мистецтва, наприклад сім'я Прийми виготовляла та розписувала яворівські забавки. Діти, що оволоділи знаннями і навичками цього промислу від батьків найчастіше пов'язували свою професійну діяльність із цим ремеслом, ставали художниками, різьбярами.

Отже, на багатовікових традиціях народних промислів сформувалась Яворівська мистецька школа як своєрідний напрям народного мистецтва України. В другій половині XIX століття прогресивні сили суспільства вживали заходів для розвитку народного мистецтва, організовували майстерні і школи народної творчості. З метою вдосконалення мистецтва та піднесення добробуту місцевих мешканців у 1896 році була створена «Школа деревного промислу», або як її ще називали «Забавкарська школа» в Яворові. На сьогоднішній день Художнє професійно-технічне училище ім. Й.П.Станька є спадкоємцем вищезгаданої «Забавкарської школи» і одним з найдавніших в Україні (120 років) навчальних закладів з підготовки фахівців художньої обробки деревини.

Опанування традиційного яворівського орнаментального різьблення та розпису включене до навчальних програм училища з професії «Різьбяр по дереву та бересту. Виробник художніх виробів з дерева» та «Живописець. Художник розмалювання по дереву». З 2010 року ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П.Станька» проводить щорічний конкурс фахової майстерності з професії «Різьбяр по дереву та бересту» ім. Й.П. Станька, участь в якому беруть учні ПТНЗ і студенти не лише Львівщини, а й інших областей. Учні училища є постійними учасниками виставок, ярмарків, майстер-класів.

Також важливим фактором у популяризації традиційного мистецтва відіграють музейно-виставкові комплекси, що зберігають колекції яворівських забавок і різьблених виробів. Зокрема, Яворівський історико-етнографічний музей, Національний музей ім. Митрополита Андрея Шептицького, Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України у м.

Львів, музеї за межами держави, а також «Музей історії художніх ремесел Яворівщини», що діє на базі ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П.Станька». У музеї експонуються кращі роботи випускників, майстрів училища, які є носіями знань і навичок відтворення традиційного яворівського та інших видів різьблення. Серед чисельної когорти випускників, а їх від 1946 року налічується близько 13 тис. осіб, є ряд видатних особистостей як в ремісничих, так і в професійних, мистецьких і наукових колах. Майстерність і фаховий вишкіл притаманний випускникам яворівської традиційної школи.

Всі види народного мистецтва Яворівщини органічно пов'язані між собою, становлять єдине художнє ціле, своєрідне мистецьке явище, дослідження якого дає змогу скласти уявлення про особливості розвитку народного мистецтва краю, про його характерні художні ознаки і місце у мистецькій скарбниці.

Художнє-професійно-технічне училище ім. Й.П.Станька ставить перед собою мету створення цілісного художньо-освітнього простору з модернізацією методологічних підходів до навчання, використанням інноваційних технологій. Це «школа нового покоління», де панує мистецька атмосфера, професійне розуміння, конструктивний принцип художньої, технічної та навчальної діяльності, які все ж базуються на історичних традиціях мистецької школи.

Усвідомлюємо, що художня школа і традиційний напрям розвиватимуться лише за умови припливу нових, свіжих сил, молодого талановитого поповнення, яке продовжуватиме справу заслужених майстрів. Це і є одне із основних завдань, яке стоїть сьогодні перед нами, не зважаючи на соціально-економічні та фінансові виклики сучасного світу.

Сидор Михайло Богданович,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри культурології та мистецької освіти
факультету початкової та мистецької освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ В КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ ТА ДОСЯГНЕНЬ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РІДНОГО НАРОДУ

Актуальність піднятої проблеми визначається тим, що сучасний світ інтересів підростаючих поколінь почасти зазнає неабиякого дисонансу з тими концептуальними векторами їх різноаспектного розвитку, які безпосередньо окреслені чинними сьогодні вітчизняними освітянськими програмами. Зазнаючи потужної актуалізації, нинішні засади інтеграції особистості в соціумі саме через призму глобальної комп'ютеризації суспільства, возведення на олімп буденного життя прерогатив технологій, ідеалів «наднового», «надсучасного», «наддосконаленого» побіжно призводять до розчинення, а у багатьох випадках і реального забуття істинної гармонії людини з природою, втрати безпосереднього зв'язку з традиціями і звичаями наших попередників, їх духовними та матеріальними надбаннями.

Вибудовуючи власне бачення можливих розв'язків такої проблеми, зважаючи при цьому на чималий арсенал різноманітних наукових мистецьких та педагогічних розвідок, теоретично-методичних і рекомендаційних матеріалів (І. Зязюна, Н. Кузьміної, Л. Любарської, Л. Масол, Н. Ничкало, Г. Падалки, І. Радченко, О. Рудницької, М. Селівачова, С. Сисоєвої, Г. Сотської, М. Станкевича, Р. Шмагало, А. Щербакова та ін.), ставимо за мету розкрити й обґрунтувати доцільність актуалізації провадження молоддю науково-дослідницької роботи в окресленому руслі, показати її істинну значимість.

Формат наших умовиводів зумовлює особливий ракурс сприйняття і розуміння декоративно-прикладної діяльності українського народу. У цьому плані усі витвори декоративно-прикладного мистецтва, кожен відомий чи збережений артефакт, відтак сам контекст творчості мистців убачаємо і як чинники, і як наслідки неперевершеного потягу українців до прекрасного з його величним смисловим та образним втіленням.

Декоративно-прикладне мистецтво як надзвичайно важливий і показний напрям художньо-творчої діяльності людини охоплює різні сфери її буденного життя, віддзеркалюючи в широкому семантико-смысловому розмаїтті засади її світосприйняття, звичаєво-обрядові аспекти її земного та космічного існування, естетичні погляди, смаки, уподобання, переконання тощо. В результаті воно сприймається як особлива, яскрава й колоритна складова української народної художньої культури. В умовах сьогодення цей вид творчого і прикладного поступу рідного народу передусім розглядаємо як важливий культурний набуток з високою художньою й естетичною цінністю, здатний успішно виконувати численні функції – пізнавальну, розвивальну, комунікаційну, естетичну, виховну та ін.

Окрім того, безпосереднє звернення до вивчення досягнень декоративно-прикладної творчості рідного народу напряду зумовлене сучасним концептом полікультурної освіти. І хоча сама категорія полікультурної освіти визначається різними авторами по-різному (О. Дубовик, В. Болгаріна, І. Лощенова та ін.), її ключові базові засади безумовно скеровані на підготовку кожного до полікультурної міжособистісної взаємодії.

В рамках безпосереднього навчального процесу такими ключовими позиціями мають бути:

- підготовка до полікультурної міжособистісної взаємодії як спосіб теоретичної концептуалізації і практичної організації мистецько-педагогічних процесів на основі цінностей рівноправного діалогу, взаємної поваги і ненасильства між індивідуальними і колективними суб'єктами;

- підготовка з позицій полікультурності – активне соціально-педагогічне художньо-творче середовище, що припускає одночасне існування декількох ціннісних і цільових основ та перспектив, доступних кожному творчо налаштованому суб'єкту виховного простору, а також діалог між ними;

- підготовка з позицій полікультурності припускає таку її організацію, яка заснована на пріоритеті соціально-ціннісних форм змісту, засобах їх постійного діалогу і забезпечена демократичними, вільними в творчому сенсі механізмами вироблення і реалізації художньо-творчих рішень.

Проведені теоретичні аналізи піднятої проблеми дозволяють виділити елементний склад фахового залучення учнів і студентів до освоєння світу мистецтва, зокрема до його декоративно-прикладної сфери. На основі сучасних даних мистецтвознавчих, культурологічних, етнографічних та інших відповідних профільних наук доцільно безпосередньо виокремлювати мотиваційно-цільовий, змістовно-операційний та оцінно-результативний елементи вивчення артефактів декоративно-прикладного спрямування, аналізувати, систематизувати й структурувати опрацьований матеріал для повного комплексного розуміння сутності кожного розглядуваного елемента як важливого складника й проявника народної мистецької творчості. У такому контексті завжди існуватиме можливість об'єктивно й ефективно оцінити досліджуване явище, верифіковано заявити (констатувати) про ступінь здійсненого відкриття, розробленого новаторства, підняття на-гора забутого, доповнення вже відомих фактів тощо.

На нинішній час такі процеси є важливими для повноцінного виховання громадянина вільної, незалежної держави, формування його як високо ерудованої, творчої, креативної особистості, здатної компетентно вирішувати усілякі життєві задачі, долати різні проблеми й перепони, плідно працювати на благо співвітчизників та суспільства загалом.

Ставлячи акцент в контексті сказаного саме на навчанні та вихованні підростаючих поколінь у дусі традицій і здобутків наших попередників, хочемо безпосередньо торкнутися проблеми залучення молоді, зокрема учнів профе-

сійних художніх коледжів, училищ, студентів академічних мистецьких та художньо-педагогічних вишів, до відродження та вшановування традицій і звичаїв, сформованих світом декоративно-прикладного мистецтва. Адже в царині цього різновиду діяльності людини закладений чималий потенціал творчого вираження як окремих особистостей, майстрів конкретного мистецького ремесла, так і цілих гуртів, колективів, спільнот та етносу в цілому.

Щоб успішно залучати молодь до науково-дослідницької (пошукової) роботи у сфері збереження традицій декоративно-прикладної діяльності рідного народу, треба насамперед сформувати у них правильне розуміння змісту того чи іншого різновиду прикладного мистецтва, його художньої сутності, образної виразності і т. ін.

Декоративно-прикладне мистецтво а відтак і саму діяльність мистців цієї галузі розглядаємо як безмежну скарбницю різноманітної інформації про життя народу, історію його розвитку, формування типових укладів його духовного і матеріального буття. Ключовим питанням тут постає не лише сфера взаємин людини, її уявлення про істинність земного життя. Важливим є апелювання до пізнання прекрасного, розуміння його сутнісного начала, естетичної природи, образного вираження тощо. Вивчення витоків та першоджерел народної прикладної творчості неодмінно призводить до розуміння істинної сутності людського таланту, в якому закладено величезний потенціал енергії, здатності й потреби творити, комбінувати, фантазувати.

Народна творчість існує як сукупність численних видів, жанрів та родів художньої діяльності народу. Усі її сторони вияву об'єднує основне – пізнання та відображення трудової діяльності людства, його історії, побуту, хоча кожна із них має певні особливості функціонального призначення, матеріалу, засобів вираження тощо [1, с. 9].

Декоративно-прикладне мистецтво, яке безпосередньо пов'язане з трудовою діяльністю людини, художньо-естетичним аспектом її предметного вираження, завжди поставало особливим засобом пізнання та представлення світу

речей, яким й формувалося її земне (матеріально-предметне) оточення. Посередністю цієї гілки народної художньої творчості яскраво різняться кожен конкретний етнорегіон українських теренів.

Яскравим, показним і різноликим прикладом таких земель постає перед нами Яворівщина. Цей етнографічний район, який склався у ХУІІ ст., розміщений в південно-західній частині Львівської області. Він охоплює нинішній Яворівський адміністративний район і частину території сусідніх з ним Жовківського, Пустомитівського, Мостиського та Городоцького районів. В силу певних історичних, природних та соціально-економічних умов тут сформувалися своєрідні особливості художньої народної декоративної творчості, що являють одну з виразних і показових сторін народного мистецтва не тільки Львівщини, а й усього українського декоративно-прикладного мистецтва загалом. На Яворівщині інтенсивніше, ніж у сусідніх районах, розвивалися традиційні види народного декоративно-прикладного мистецтва: вишивка, ткацтво, вибійка, художня обробка дерева (плоске, рельєфне, ажурне, кругле різьблення), розпис, гончарство, плетіння з рогози, лози та соломи, витинання тощо. Тут з покоління в покоління передавалися, вдосконалювалися, а головне, збереглися кращі надбання минулого [2, с. 7].

Вивчення народного декоративно-прикладного мистецтва яворівського краю становить не тільки науковий, а й суто практично-творчий інтерес. Останнє зумовлене тим, що творчість яворівських майстрів визначається і стильовою єдністю відповідних за різновидами виконуваних творів, і безпосереднім творчим почерком та індивідуальним методом самої роботи.

Всі види народного мистецтва Яворівщини органічно пов'язані між собою, а тому становлять єдине художнє ціле. У такому контексті вони постають як своєрідне автентичне мистецьке явище, яке попри занепади і злети свого історичного розвитку та усі нюанси сучасної буденності живе, розвивається, трансформується у нових формах, набуває нових змістів і виражень.

Як підсумок, зауважимо на тому, що методологічні засади залучення молоді до світу декоративно-прикладного мистецтва, проведення науково-дослідницької роботи чи то за якимось конкретним видом діяльності, чи в цілому за художньо-прикладною творчістю як комплексним мистецьким явищем передбачають чіткого окреслення провідних ідей, напрямів, завдань і знань щодо базових основ художнього навчання, виховання та розвитку підростаючих поколінь. Відтак значимим постає сам факт потреби і бажання вивчати рідний край, зберігати і примножувати творчі набутки попередніх поколінь, наділяти їх життям, інтегруючи їх усталені форми та змісти до вимог теперішнього часу, властивих йому пріоритетів, смаків, уподобань.

Література:

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1993. – 272 с.
2. Чугай Р. В. Народне декоративне мистецтво Яворівщини / Р. В. Чугай. – К. : Наукова думка, 1979. – 144 с. : іл.

У статті аналізується сутність декоративно-прикладного мистецтва як чинника і виразника традицій українського народу, його творчих поступів та надбань, розкривається й обґрунтовується доцільність та реальна значимість залучення підростаючих поколінь до науково-дослідницької роботи в рамках відродження і популяризації здобутків наших попередників, зокрема з теренів Яворівщини, на поприщі декоративно-прикладної діяльності.

Ключові слова: молодь, покоління, дослідження, декоративно-прикладна діяльність, мистецтво, традиції, надбання, відродження, популяризація.

Attracting young people to research work in the context of preserving the traditions and achievements of decorative and applied activities native people

The article analyzes the essence of arts and crafts as a factor and an exponent of Ukrainian traditions, his creative progress and achievements disclosed and substantiated the feasibility and the real importance of the involvement of the younger generations in research work within the revival and popularization of achievements of our predecessors, including the territories Yavoriv on arts and career activities.

Key words: youth, generation, research, arts and crafts activities, arts, traditions, heritage, revival, promotion.

Герус Людмила Мечиславівна,
кандидат мистецтвознавства,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу народного мистецтва
Інституту народознавства
Національної академії наук України

ЯВОРІВСЬКА ДЕРЕВ'ЯНА ЗАБАВКА: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Яворівська іграшка з дерева становить значущу сторінку декоративного мистецтва України й цілої Європи. Свою життєздатність та сучасність вона доводила впродовж багатьох століть, в кожную епоху зазнаючи на собі позитивних та негативних впливів. Яворівська дерев'яна іграшка дає унікальну можливість простежити її розвиток, послідовний і безперервний у зміні поколінь і династій майстрів, протягом більше сотні років. Давні та створені нинішніми майстрами її артефакти зберігаються у музейних й приватних колекціях України та країн світу, віддзеркалюючи смаки і віяння часу, свідчать про сформований впродовж історії канон.

Місцерозташування Яворова на важливому торговельному шляху між Заходом і Сходом спричинилось до розвитку у місті ремесел та торгівлі. Промисловий поступ міста стимулювало надане йому у 1569 р. магдебурзьке право свідчення активного розвитку торгівлі і ремісництва, проведення великих ярмарків із залученням іноземних купців.

Господарсько-економічний розвиток Яворова, певним чином вплинув на домашнє виробництво ужиткових предметів, у тому числі й виготовлення дерев'яних іграшок, що з поживавленням торговельних зносин зросло і поступово виділилося у самостійний промисел

Одну з найранніших письмових згадок про забавкарський промисел яворівців містить монографія Едварда Веберсфельда, у якій автор, не вказуючи посилань на джерело, пише: "Праці тій передміщани віддавались вже у XVII ст., і промисел той переходив від покоління до покоління, зберігаючи впродовж віків

первинні прості форми" [22, 77]. "... містечко, де я є, славне від треста літ із забавкарства", — повідомляв Юрій Липа [7, 470] у своєму листі до Андрія Жука, написаному 1944 р. з Яворова. При відсутності інших письмових та речових пам'яток, пов'язаних з раннім періодом розвитку яворівського забавкарського промислу, згадки про виготовлення іграшок у XVII ст. не є випадковими. "Найважливішим аргументом про місцеве походження цих (деревообробних. — Л. Г.) промислів, зазначив Богдан Стебельський, український мистецтвознавець, директор Школи деревного промислу в Яворові упродовж 1943-1944 рр., є самотність орнаментів та колористичні прикладення в дерев'яному виробництві, що є особливим і неповторним у інших етнографічних районах України, які не є запозиченням з будь-якої території іншого народу" [7, 470]. Окрім наведених аргументів, автентичність яворівської дерев'яної забавки стверджує її орнаментика та колорит, які мають аналогії, насамперед у розписі скринь, а також у вишивці, ткацтві Яворівщини.

Центром забавкарства стало Мале Передмісті у Яворові. У другій половині XIX ст. яворівські майстри досягли високого рівня досконалості, про що, зокрема, дає підстави твердити участь у Крайовій сільськогосподарській і промисловій виставці у Львові 1877 р., куди Яворівська гміна надіслала експонати — забавки, начиння для кухні та господарські речі у кількості 173 одиниці [12, 138]. У 1896 р., за даними щорічника "Przewodnik przemysłowy"[19, 188], виготовленням іграшок на Малому Передмісті займалось 89 родин, кожна з яких протягом року виробляла близько 3600 іграшок.

Історичні джерела, періодична преса кінця XIX — першої половини XX ст. вміщують багато матеріалів про виготовлення іграшок, їх співвідношення з іншими видами місцевих виробів, умови збуту, вартість. Наполегливість та досягнення яворівських майстрів звернули увагу, щодо перспектив розвитку забавкарського промислу. Першим кроком до економічного зростання на основі місцевих ресурсів, а також художнього удосконалення забавки стало вивчення досвіду організації забавкарства сусідніх Чехії, Саксонії, Баварії, Тіролю тощо,

куди за дорученням Галицького крайового відділу вирушили Тадеуш Мерунович [18] у 1881 р. та Володимир (Станіслав) Немчиновський [13] у 1895 р.

Важливу роль у розвитку забавкарства відіграли ініціатива культурних, громадських діячів, меценатів, а також зусилля Повітової і Крайової рад, що були викликані прагненням економічно підтримати та технічно вдосконалити існуючий промисел. У 1896 р. клопотаннями голови Повітової ради Івана Шептицького Крайовий маршалок Галичини підписав розпорядження про відкриття у Яворові навчальної майстерні для виробу забавок [14, 275], що стала відомою як Забавкарська школа. На потреби школи гміною було безкоштовно виділено будинок з оплатою опалення, освітлення та обслуговування, а також кошти (100 злотих) для придбання матеріалів та заохочення до праці. Для технічного забезпечення навчального курсу з фондів Крайового відділу було куплено необхідне обладнання та інструменти: три токарних і три столярних верстати, циркулярну та стрічкову пилки, долота для різьблення [20, 28].

Організацію навчального процесу Крайовий відділ доручив колишньому директорові школи столярства у Живці Володимиру Немчиновському та інструкторові тієї ж школи Павлу Придаткевичу [19, 190]. Навчання у школі розпочалось 3 листопада 1896 р. У першому році на трьох відділах школи — різьбярському, столярному і токарному — на початку року навчалось 18 учнів, а до кінця року їх кількість збільшилась до 36 [21, 269].

Головне завдання школи полягало у створенні міцної технічної та економічної основи для дальшого розвитку забавкарського промислу, який у той час почав занепадати внаслідок появи закордонних іграшок [19, 190]. З цією метою у навчальну програму було впроваджено виготовлення нових зразків. За порівняно короткий період учні школи могли виробляти вже кілька видів таких іграшок: на різьбярському — коників, корів; токарному — кеглі і крокети; столярному — іграшкові будиночки, кубики для складання "картинок", мішені тощо [20, 28]. Форми і типи цих зразків не були властивими для традиційної яворівської іграшки. Систематичним виготовленням їх передбачалось навчити молоде

покоління виробляти і надалі самим проектувати такі іграшки, які були б конкурентоздатними та відповідали вимогам ринку.

До пріоритетних завдань школи входило покращення, "ушляхетнення" традиційних іграшок. Зважаючи на це, "керівник забавкарського курсу мусів прийняти до уваги три головні вимоги: забавка повинна бути ретельно обробленою, простою у виконанні й успадковувати свій етнографічний тип" [20, 28]. Тому інструкторами Забавкарської школи поруч з П. Придаткевичем запросили також місцевих майстрів — різьбяр Лісовського і маляра Пантелю, які знали особливості яворівського виробництва, зокрема дерев'яних мальованих іграшок [7, 471].

У першому році навчання, як дізнаємось із огляду діяльності промислових шкіл Галичини за 1896—1897 рр., асортимент виробів школи складали вирізані та мальовані коники шести різних розмірів, також шість різновидів кеглів, крокети, лічильні палички, іграшкові мальовані будиночки, жовніри, візочки, тачки [21, 269]. Керівництво школи постійно клопотало про поліпшення умов виробництва, збут іграшок, зокрема, про одержання дозволу на їх продаж в інших містах.

Школа займалася продажем іграшок, виготовлених її учнями та майстрами з Малого Передмістя, які працювали у домашніх умовах. Спочатку для цього призначалася крамниця, розташована в одному з приміщень школи. Далі, із збільшенням обсягів виробництва та попиту на забавки, було організовано їх продаж через ринок Крайового промислового зв'язку і Постійну виставку зразків крайового промислу у Львові, а також через посередників у довколишніх містах — Перемишлі, Ярославі, Долині, Калуші, Надвірній та інших [16, 168].

Неодноразово виготовлені майстрами та учнями школи іграшки експонувались на виставках міського Промислового музею у Львові: у 1903 р. — "Sztuka dla dziecka" [17, 9], у 1907 — на виставці іграшок та їх проектів з Німеччини та Чехії [17, 25], у 1908 — на виставці під назвою "Für Frau und Kind"

[17, 31], яка пізніше, у листопаді і грудні того ж року, відбулась у Штутгарті та Карлсруе.

У 1904 р. на конкурсі забавок для дітей, оголошеному також Міським Промисловим музеєм у Львові, десять зразків, виготовлених у Забавкарській школі, дістали нагороду і були запропоновані для масового виготовлення [17, 10, 15]. А у червні 1905 р. яворівські іграшки увійшли до постійної експозиції цього музею [11, 102].

Під впливом Забавкарської школи помітно збагачувався асортимент іграшок домашнього виробництва. Однак яворівські майстри не копіювали чи механічно повторювали запропоновані у школі зразки. Вони по-своєму, дуже чутливо сприймали їх, надаючи новим зразкам традиційних форм художнього вираження, продиктованих особливостями місцевої творчості та власним розумінням і талантом. Вправність майстрів у виготовленні традиційних іграшок, як писав з цього приводу тодішній директор Забавкарської школи П. Придаткевич, була "відпрацьована до такого автоматизму, що навіть тоді, коли у лампі закінчувалась нафта і вона гасла, яворівські забавкарі продовжували роботу, не відриваючись, у сутінках і це не відображувалось на самому виробі" [15, 79].

У 1905 р. Забавкарська школа розташувалася у новому приміщенні й отримала назву Державної школи деревного промислу.

Шкільництво мало велике значення для розвитку яворівської іграшки кінця XIX — початку XX ст., вияскравило і посилило вікові традиції та істинно народний характер цього мистецтва, яке зуміло засвоїти сторонні впливи, узгодити, підпорядкувати їх особливостям світосприйняття, естетичним смакам та уподобанням середовища побутування.

Діяльність Школи була припинена у часі Першої світової війни. Однак після її закриття яворівські майстри продовжували виготовляти іграшки у домашніх умовах. Важке економічне становище повоєнних років спричинило збільшення числа майстрів, які займалися виготовленням ужиткових предметів. У 1920 1930-х рр. на Малому Передмісті іграшки виробляли близько 75 родин [9,

71], серед них родини Бриндасів, Горбульків, Горохів, Гдулів, Приймів, Ференців та інших. Асортимент виробів цього періоду характеризується повторенням відомих столярних форм: меблики, одно- і двокінні візочки, тачки, деркачі, тархальця, скрипочки тощо. Очевидно, під впливом фабричних іграшок, які надходили із закордону, з'являються нові зразки – фігурки жовнірів, які пересуваються за допомогою планок, автомобілі, літаки та інше. Поступово набували популярності точені іграшки: посуд (горнятка, тарілочки, мисочки), сопілки, свистки, дзиґи тощо.

Із закриттям школи припинився також організований продаж іграшок, отже, потрібно було шукати інших шляхів реалізації своїх виробів. Спочатку більшість яворівських майстрів збували свої вироби посередникам, які їх скуповували за безцінь: вироби їм щосуботи приносили жінки та діти ремісників. Частину товару скупники реалізували самі, а частину — через бідних рознощиків із села Наконечного [1, 5]. Щоб позбутися економічної залежності від скупників, яворівці неодноразово намагалися створити власну кооперативну гуртівню. Особливу активними були Микола Кобиця, Василь Гдуля, Степан Маковей, Остап Гамела.

У 1933 р. ідея про її створення отримала прихильний відгук Львівської філії Варшавської організації "Закладів домашнього промислу" [7, 479]. Кооперативу очолив Семен Гдуля. Кооперативна гуртівня проіснувала до 1938 р. У 1939–1941 рр. об'єднання ремісників діяло під назвою «Артіль». У 1943 р. під керівництвом Андрія Кесли воно було знову відновлене.

У 1943 р. у Яворові клопотаннями сестер Стефанії Чижович та Марії Хоминої при допомозі шкільної референтури при Українському Центральному Комітеті у Львові була відкрита Державна школа деревного промислу, її директором призначено Б. Стебельського. Завданням школи було на основі давніх мистецьких традицій запровадити українські іграшки, " ... що не лише викликали б зацікавлення дитини до гри, але й розвивали б естетичний смак, пов'язували б дитину з українською духовністю" [7, 480]. Для здійснення цих планів

при школі було організовано музей народних іграшок, де учні знайомилися зі зразками, вивчали принципи їхньої пластичної побудови та оздоблення. Передбачалось також, що виготовленням спроектованих у школі іграшок та їх поставанням до дитячих садків займеться відновлена кооператива. Протягом першого, 1943—1944 навчального року учні школи вивчали традиції народного забавкарства, а саме "конструкції іграшок", "рисунок та колір орнаментів". Спільними зусиллями вчителів та учнів була спроектована гра "Запорозьська Січ" [7, 483]. Однак школа не могла суттєво вплинути на розвиток іграшкового промислу, оскільки проіснувала лише один навчальний рік. У травні 1944 р., перебуваючи ще у стадії становлення, вона припинила діяльність. Досвід створення такої школи, у якій навчали виготовляти та проектувати іграшки на традиційній основі, потреба у її існуванні залишається актуальною і в нинішній час.

У 1940 р. на основі підприємницького досвіду яворівців у місті відкрили промислову артіль ім. Т.Г. Шевченка, яка випускала іграшки та кухонне начиння. Артіль продовжувала випускати цю ж продукцію під час другої світової війни. У повоєнний період артіль знаходилася у підпорядкуванні промкооперації, розширилися її виробничі площі, окрім згаданих виробів у ній почали виготовляти меблі. У 1960 р. артіль було реорганізовано у промкомбінат № 2, який перебував у відомстві місцевої промисловості; у 1961 р. після об'єднання промкомбінатів № 1 та № 2 утворено Яворівську меблеву фабрику; у 1963 р. Яворівську меблеву фабрику передано до Івано-Франківського меблевого комбінату, який підпорядковувався Міністерству лісової і деревообробної промисловості. На фабриці виробляли меблі та сувеніри [1,7].

З 1946 р. у місті функціонувала Яворівська професійно-технічна школа (з 1954 р. Яворівське професійно-технічне училище художніх ремесел, з 1960 р. Яворівське професійно-технічне училище № 14; у 1963 р. його перенесено до смт. Івано-Франкове (до 1946 р. Янів).

Асортимент виробів артілі ім. Т. Г. Шевченка, яка об'єднала багатьох яворівських майстрів, складали відомі столярні типи — візочки, коники, пташки —

та точений іграшковий посуд. У колекції Музею етнографії та художнього промислу зберігаються зразки глечиків [23] масло бійок [24] тощо, чайний сервіз [25], виготовлені майстрами цієї артілі.

У руслі локальних традицій продовжували працювати талановиті яворівські майстри В. Прийма, С. Тиндик, С. Фірчук, С. Лопачак, С. Горох та інші. Особливу увагу привертає творчість Василя Прийми. Про його творчий доробок писали дослідники народного мистецтва [11, 103 108; 5, 53; 6, 35 36; 3, 98]. 1950 1960-ті рр. були особливо плідними для майстра. За цей період він створив велику кількість оригінальних робіт, які експонувалися на виставках, поповнили збірки музеїв Києва, Львова, Санкт-Петербурга [11, 107].

У 1950-х рр. внаслідок широкого впровадження токарних верстатів щораз більше яворівських майстрів почали виготовляти точені іграшки. У цьому напрямку працювали С. Тиндик та М. Ференц. С. Тиндик створював механічні іграшки, у яких поєднував давні столярні форми з точеними [10, 79]. М. Ференц при виготовленні своїх творів йшов від природної округлої форми дерева, використовуючи для посилення виразності образу плавні взаємопереходи конічних, еліпсоподібних, круглих та циліндричних форм. Його вироби — це окремі фігурки людей, пташок та тварин.

Властивою ознакою точених іграшок є зміна манери розпису, збагачення його кольорової гамою. Ці іграшки в основному вкриті суцільним шаром фарби, який створює фон для нанесення рис обличчя, елементів одягу, оздоб, прикметних ознак тварин, предметів тощо. Одяг фігурок людей виконаний у народному стилі і передає властиві для Яворівщини вишивані сорочки, кабати, шорци, головні убори — бавниці у жінок, капелюхи у чоловіків. Поряд із традиційними зеленою, жовтою, червоною, синьою барвами домінують біла та чорна.

Разом з тим у яворівській іграшці 1950—1960-х рр., унаслідок посилення впливів соціально-економічного розвитку на сферу традиційної культури, відбувається постійний поступовий процес, пов'язаний із зміною характеру ужитковості народної іграшки, яка стає не стільки предметом гри, скільки оздоблен-

ням, прикрасою, сувеніром. Нове середовище побутування у свою чергу спричинило формування інших художніх образів, оновлення асортименту, позначилось на стилістичній спрямованості, а також масовості виготовлення. Передовсім помітно скорочується виготовлення столярних іграшок. На початку 1970-х рр. їх виробляли лише деякі майстри: В. Прийма, С. Лопачак, С. Фірчук, С. Горох, В. Айхлер, С. Процик, І. Ліщин, О. Кокоруз. У Музеї етнографії та художнього промислу збереглися окремі роботи цього періоду. Це в основному роботи В. Прийми — коник [26], візочки [27; 28], меблі [29; 30], С. Гороха — скрипочка [31].

Для точеної іграшки цього періоду властивою є оповідність, звернення до сюжетних тематичних композицій. Помітно збільшуються розміри фігурок. Це, відповідно, позбавляючи їх іграшковості, наближує до декоративної пластики малих форм. Змінюється також й сам зміст творів. У них майстри намагаються відобразити сучасні їм теми, навіяні життям, власним досвідом чи взяті із інших видів мистецтва та літературних творів. Так з'являються композиції "Цирк", "Весілля", "Дятли", "Квочка з курчатами" та інші. Водночас наполегливі вимоги тематичних виставок відображати нові форми колгоспного побуту, військову та історичну тематику приводять до появи незвичайних сюжетів, вирішених доволі наївно і прямолінійно. Прикладом їх є багатофігурні композиції "Парад", "За Наполеоном", "Птахоферма" тощо.

На початку 1990-х рр. на Малому Передмісті традиційні забавки виробляли Юлія Прийма та Степан Лопачак [1, 2]. Юлія Прийма — дочка відомого майстра В. Прийми — виготовляла іграшки, переважно на виставки, на замовлення. Асортимент забавок С. Лопачака, очевидно, через похилий вік склали два види: "качечки" з рухомими крилами та деркачі, вирізані та розписані на один лад. Однак їх чітка пластика, своєрідно скомпонований малюнок свідчать про вправність та багатолітній досвід цього майстра.

Традиції виготовлення дерев'яних мальованих забавок продовжувала родина Ольги та Василя Логинів з Малого Передмістя Яворова [1, 4]. Майстри ви-

готовляли узвичаєні типи яворівської іграшки та реалізовували їх на ринках Львова. Після смерті чоловіка О. Логин співпрацює з Євгеном Ференцом.

Від 1990-х рр. питанням збереження та розвитку яворівської іграшки приділяли увагу в Яворівському художньому професійно-технічному училищі № 14 (тепер – Державний навчальний заклад «Художнє професійно-технічне училище ім. Й.П. Станька»). Яворівську іграшку з дерева виробляли майстри художнього професійно-технічного училища № 14 Сава Мельник, Іван Бабійчук. Зокрема, І. Бабійчуку належить ініціатива виготовлення забавок для дошкільних закладів [4, 6]. На основі традиційного яворівського розпису учні училища здобувають спеціальність «Художник розмальовування по дереву».

Певні зусилля для збереження яворівського забавкарського промислу докладають у місцевих школах, запроваджуючи виготовлення іграшок до учбових програм з трудового навчання, а також у позашкільну та гурткову роботи. Упродовж 1990-2010-х рр. у цьому напрямку працювали Михайло Макогін, Василь Яремін, Семен Тлустий та ін.

Перше десятиліття ХХІ ст. відзначилося формуванням усталеного інтересу до яворівської дерев'яної іграшки, до вивчення її локальних особливостей побутування і виготовлення.

Яворівська іграшка знайшла продовження у творчості Михайла Макогона, Андрія Шопського, Світлани Бабійчук-Кузьменко, Романа Петровського [2, 9, 30, 33]. Свої твори ці майстри представили, зокрема, на всеукраїнській виставці "Українська народна іграшка" 2006 р. у Києві [8, 70 75].

На початку ХХІ ст. авторські реконструкції автентичних яворівських іграшок успішно здійснюють Антон Гула, Василь Яремін, Семен Тлустий, Тарас Тлустий, Роман Приставський зі селища Івано-Франкове Львівської обл. Упродовж 2009 2010-х рр. майстри організували виставки яворівської дерев'яної іграшки у Яворові, Дрогобичі Львівської обл., Львові, Косові Івано-Франківської обл., Івано-Франківську, Києві. Зазвичай виставки майстри поєднують з майстер-класами, на яких навчають дітей яворівського розпису. У 2010 р. Семен

Тлустий виготовив збільшену модель воза за формою традиційної забавки, який використовував для проведення майстер-класів з розмальовування дерев'яних іграшок.

Активно над збереженням та актуалізацією яворівської іграшки в сучасному культурному просторі працює майстерня Оксани Когут та Остапа Сойки. Автори створюють відомі типи – коники, візочки, пташки, меблики, деркачі, таракальця, а також пропонують нові, продиктовані власним досвідом та розумінням традиції. Пріоритетом у творчості цих майстрів є збереження автентичного образу яворівської забавки, який визначає лапідарність столярної форми, яскравий розпис рослинними мотивами у жовто-зелено-червоному колориті. Окрім того, використовуємо й власні творчі знахідки у цій ділянці, що не суперечать, а й до певної міри збагачують яворівську іграшку. Остап Сойка та Оксана Когут є активними у виставковій діяльності в Україні – Львів, Київ, Коломия, Чернівці та у світі – Загреб (Хорватія), Бююкчекмедже (Туреччина), Люблін (Польща) тощо. Іграшки, створені на основі яворівської традиції Оксаною Когут та Остапом Сойкою, у 2011 році прикрасили головну різдвяну ялинку Ватикану. Завзяття до творчості Оксана Когут та Остап Сойка поєднують зі щирим бажанням зацікавити й долучити до народної іграшки дітей, передаючи їм секрети ремесла на майстер-класах.

У культурі українців початку ХХІ ст. яворівська дерев'яна іграшка – визнаний художній твір, що набуває виняткового змісту в освітньо-виховному та мистецькому обширах. Глибоку традиційність та високу мистецьку вартість яворівської іграшки посилюють її функціональні якості – екологічність, завдяки використанню дерева та безпечних для здоров'я барвників, а також виразні ігрові можливості, зокрема здатність створювати рух та звук.

Література

1. Архів Інституту народознавства НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 338. — Зош. 1.

2. Бабійчук І. Народне мистецтво Яворівщини / І. Бабійчук, Н. Косик // Каталог. — Новояворівськ, 2009. — 36 с. : іл.
3. Будзан А.Ф. Різьба по дереву в західних областях України / А. Ф. Будзан. — К., 1960. — 106 с. : іл.
4. Герус Л. Доки жевріють вогники надії, ми повинні відродити це давнє призабуте ремесло / Л.Герус // Просвіта. — Львів, 1993. — № 2(96) — 8 с.
5. Гургула І. Народне мистецтво західних областей України / І. Гургула. — К., 1968. — 77 с. : іл.
6. Гургула І. Народні майстри / І. Гургула, С. Чехович. —Львів, 1959. — 53 с.: іл.
7. Стебельський Б. Школа деревного промислу в Яворові і дещо а історії деревних промислів Яворівщини / Б. Стебельський // Яворівщина і Краковеччина. Регіональний історико-мемуарний збірник. — Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1984. — 852 с.
8. Українська народна іграшка. Альбом-каталог всеукраїнської іграшки / Автор-упоряд. Є. Шевченко. — К., 2006. — 96 с. : іл.
9. Фіголь Д.І. Українська народна дитяча іграшка / Д.І. Фіголь // Довідник по фондах Українського державного музею етнографії та художнього промислу Академії наук УРСР. — К., 1956. — С. 68 81, табл.
10. Чарновський О. О. Українська народна скульптура / О. О. Чарновський. — Львів, 1976. — 144 с. : іл
11. Чугай Р. В. Народне декоративне мистецтво Яворівщини / Р. В. Чугай. — К., 1979. — 143 с. : іл..
12. Katalog krajowej wystawy rolniczej i przemysłowej we Lwowie 1877. — Lwów, 1877. — 178 s.
13. Niemczynowski W. Przemysł zabawkarski za granicą / W. Niemczynowski // Przewodnik przemysłowy. — 1896.— N 1. — S. 22—27.
14. Niemczynowski W. Przemysł zabawkarski w Jaworowie / W. Niemczynowski // Przewodnik przemysłowy. — 1896. — N 23. — S. 275 276.

15. Prydatkewicz P. Przemysł domowy jaworowski i jego handel / P. Prydatkewicz // Przewodnik przemysłowy. — 1898. — N 7. — S. 78 80.
16. Prydatkewicz P. Ze sprawozdani szkół zawodowych w Galicyi za rok 1899/1900 / P. Prydatkewicz // Przewodnik przemysłowy. — 1900. — N 20. — S. 167 168.
17. Sprawozdanie dyrekcji miejskiego muzeum przemysłowego we Lwowie za lato 1874 — 1910. — Lwów, 1911. — 44 s.
18. Sprawozdanie p. Teofila Merunowicza z podróży odbytej kosztem funduszu krajowego w celu studjów nad przemysłem wyrobu zabawek dla dzieci.— Lwów, 1882.— 27 s.
19. St. [Starkel. I.] Przemysł zabawkarski w Jaworowie / St. [I. Starkel] // Przewodnik przemysłowy. — 1896. — N 16.— S. 187 190.
20. Starkel I. Dwadzieścia cztery godzin w powiecie Jaworowskim / I. Starkel // Przewodnik przemysłowy. 1897. — N 1. — S. 27 30.
21. Starkel I. Szkoły przemysłowe zawodowe w Galicyi w r. 1896/1897 / I. Starkel // Przewodnik przemysłowy. — 1897. — N 23. — S. 267 272.
22. Webersfeld E. Jaworów. Monografia historyczna, etnograficzna i statystyczna / E. Webersfeld. — Lwów, 1909. — 85 s.
23. Музей етнографії та художнього промислу Інституту Національної академії наук України (далі –МЕХП). — ІНВ. № 18476—18479.
24. МЕХП. — ІНВ. № 18468-18470.
25. МЕХП. — ІНВ. № 19241-19260.
26. МЕХП. — ІНВ. № 75401.
27. МЕХП. — ІНВ. № 75396,
28. МЕХП. — ІНВ. 76284.
29. МЕХП. — ІНВ. № 76285,
30. МЕХП. — ІНВ. 76286.
31. МЕХП. — ІНВ. № 76287.

Яворівська дерев'яна іграшка кінця XIX – початку XXI ст. розглядається як явище культури та вид декоративно-ужиткового мистецтва. Аналізуються визначальні віхи її історії, окреслюються перспективи розвитку.

Ключові слова: мистецтво, традиція, майстер, іграшка, тип, форма, декор.

Ludmyla GERUS

WOODEN TOY OF YAVORIV: HISTORY AND CONTEMPORANEITY

The Yavoriv wooden toy of late XIX to early XXI cc. have been considered as a phenomenon of culture and a kind of decorative applied art. In the article have been analyzed some definitive points in history of toys with framing of perspectives for development.

Key words: art, tradition, master, toy, type, form, decoration.

Сліпчишин Лідія Василівна,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
доцент Львівського навчально-наукового центру
професійної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова

ВИПУСКНИКИ «ЯВОРІВСЬКОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ»: ПРОФЕСІЙНИЙ ПОРТРЕТ

Створення освітнього закладу в регіоні ініціюється тоді, коли в ньому виникає соціально-економічна потреба: дати можливість молодому поколінню здобути освіту, фах і відкрити шлях до побудови власної професійної кар'єри. Регіональний аспект здобування фаху пов'язаний з конкретними історичними обставинами, які впливають на професійне поле галузі: зміни в господарюванні, культурний процес, розвиток техніки й технології призводять до занепаду і навіть зникненню одних професій, натомість виникає нагальна потреба в інших. У таких обставинах професійний навчальний заклад має проводити гнучку політику і займатися освітнім маркетингом. У цьому аспекті вирізняються проблеми художніх училищ, які орієнтуються на народне мистецтво.

Значними перевагами освітнього закладу, які сприяють формуванню його іміджу, є: *по-перше*, якість підготовки фахівців, що залежить від якості абітурієнтів, педагогічного колективу і навчально-методичного забезпечення; *по-друге*, наявність освітньо-професійних традицій та цінностей; *по-третє*, наявність творчого розвивального середовища; *по-четверте*, професійна кар'єра випускників за профілем навчання. Сьогодні для художніх професійно-технічних навчальних закладів важливо не опинитися в маргінесному стані та не опуститися до рівня провінційності. Це означає, що потрібно дбати про фіксування досвіду і досягнень, зберегти все найкраще зі створеного, тобто традиції, та одночасно проводити активну роботу по впровадженню нового, тобто інновацій, що створює передумови для *затребуваності як закладу, так і майбутніх фахівців, що він випускає.*

Нова інноваційна діяльність професійного художнього закладу має ґрунтуватися на таких принципах: *«Перший принцип* – розробити спектр виробів, достатньо нескладних у виконанні, але які мають, з одного боку, прикладне значення (предмети побуту та щоденного вжитку), з другого – художньо-естетичне оформлення. *Другий принцип* – художнє оформлення повинно поєднувати народні традиції прикладного мистецтва та норми художньої творчості. ... *Третій принцип* – якнайбільше розвинути в студентів почуття стилю, смаку, їх композиційних здібностей. У цьому випадку розвиток традиції відбувається в напрямі сучасних художніх пошуків, але коріння не втрачається» [1, с.165]. Втілення художньо-прикладної традиції здійснюється через випускників, які своє професійне життя пов'язали з мистецтвом у всіх його проявах.

Метою статті є показати роль навчального закладу в формуванні такого явища як **«Яворівська мистецька школа»** на прикладах випускників Івано-Франківського ХПТУ ім. Й.П.Станька, а також виділити ті якості випускників, що допомогли їм професійно реалізуватися.

Івано-Франківське ХПТУ ім. Й.П.Станька належить до тих нечисленних закладів, яким вдалося у різні історичні моменти в пошуках нової ідентичності звертатися до джерел народної творчості, зберегти і примножити традиції регіонального мистецтва, але вже на нових засадах.

Сьогодні для моніторингу багатьох аспектів, пов'язаних з якістю підготовки фахівців навчальними закладами та їх професійної кар'єри, використовують біографічний метод. Цей метод у психології застосовують у разі дослідження життєвого шляху особистості та виявлення тих психологічних якостей, які сприяли його успішності [3, с.52]. У педагогічному сенсі цей метод дозволяє виявити чинники впливу на формування і розвиток важливих професійних якостей особистості та її соціалізацію, щоб у подальшому враховувати їх при підготовці майбутніх фахівців. У випадку підготовки фахівців художнього профілю, якщо простежується позитивна результативність, може бути порушене питання про існування певної тенденції та навіть формування утворення із соціа-

льним змістом, тобто мистецької (художньої) школи, яка є за своєю сутністю явищем. Залежно від самобутності, самостійності, інноваційності явища, яке дало основу для виникнення школи, розрізняють різні рівні його прояву.

Як зазначає М.Станкевич, сучасне етнічне народне мистецтво відрізняється певним набором етномистецьких традицій, способами їхньої трансляції і формами функціонування. У свою чергу в етномистецькій традиції найменшими утвореннями, що інтегруються в кожному виді народного мистецтва, є жанрові та локальні традиції. Вони функціонують за допомогою певних стереотипів. Учений робить висновок, що: «етномистецький стереотип – це типові технологічні, формотворчі, декоративні, сюжетно-семантичні та інші рішення, в яких нагромаджений досвід однієї людини, а також досвід поколінь майстрів, які наслідують традицію; це специфічні частинки мистецьких цінностей, що відтворюються і передаються у часі» [15, с. 95]. Отже, якщо локальна традиція вийшла за межі регіону, це означає, що виникнули і діють стереотипи (технологічні, декорування, засобів виразності, іконографічні, семантичні, тектонічні, артефактів), які певним чином впливають на традиції в інших географічно-етнографічних регіонах: Це дає підставу говорити про формування мистецької школи.

На основі вимог, що ставляться до наукової школи [13, с.261], можна визначити головні ознаки виникнення *мистецької школи*: значущість результатів роботи фахівців; наявність значної кількості висококваліфікованих послідовників; високий авторитет у мистецьких колах; громадське визнання; спільні художньо-естетичні погляди учасників; оригінальність методики роботи; наявність лідерів, які володіють умінням підбирати творчу молодь і навчати її професійного мистецтва, заохочувати самостійність мислення та ініціативу. Якщо мистецька школа виникла на базі навчального закладу, то потрібно враховувати чинники, які «забезпечують стійкість, стабільність, протяжність у часі й просторі та повторювання типових мистецьких ситуацій (стереотипів)» [15, с. 93], і створити *організаційно-педагогічні умови* для нагромадження, відбору і пере-

дачі досвіду, відтворення і захисту традиції, і, що дуже важливо, активно шукати інновації, які могли б бути стійкими в часі. У цьому аспекті біографічний метод може допомогти зрозуміти дію механізму функціонування традицій, формування трансляції і виникнення шкіл. Практично школи виникають на третій стадії багатомірної діахронної моделі етномистецької традиції, яку запропонував С.Арутюнов [2]. По суті це модель життєвого циклу традиції, яка унаочнює дію процесів, які одночасно перебігають в її реальному вимірі.

У контексті визначення потужності діяльності школи та її впливу за межами регіону доцільно виділити рівні випускників за *критеріями* – досягнення і вміння передавати її художньо-естетичні погляди наступним поколінням митців. *Цінність існування мистецької школи визначається наступністю в опануванні, передачі традиції та впливом на інші традиції чи школи.* На нашу думку, доцільно поділити випускників на п'ять груп: *перша* – особистості, які на основі засвоєної мистецької традиції зуміли знайти власний шлях в мистецтві, добилися значних успіхів і створили власні школи майстерності; *друга* – особистості, які засвоїли мистецьку традицію, добилися значних успіхів і готують послідовників в освітніх закладах; *третьа* – особистості, які засвоїли мистецьку традицію, у подальшому поєднали її з іншими традиціями, добилися значних успіхів і готують послідовників; *четверта* – особистості, які засвоїли мистецьку традицію і побудували власну професійну кар'єру; *п'ята* – особистості, які засвоїли мистецьку традицію, але працюють за іншим фахом.

Початком освітньої традиції «Яворівської мистецької школи» можна вважати 1896 рік, коли за рекомендацією керівництва Крайового відділу освіти у м.Яворові (біля Львова) Владислав Ян Алойзи Нємчиновські організував Школу дерев'яного забавкарства та став її першим директором (на цій посаді пробув лише рік) [18]. Основним аргументом на користь такого рішення був той факт, що, починаючи від XVII ст. в Східній Галичині в Яворові (біля Львова) існував потужний ремісничий осередок, де виготовляли предмети домашнього вжитку з дерева. На зламі XIX і XX ст. в артілі, що об'єднувала майстрів народних реме-

сел і надомників (халупників), було зібрано великий асортимент забавок, які мали стильові особливості і користувалися попитом серед населення на теренах не тільки Галичини, але й цілої Польщі. До 1905 року школа дерев'яного забавкарства мала назву «Крайова майстерня науки виготовлення іграшок і дерев'яних іграшок» (Krajowy warsztat naukowy dla wyrobu zabawek, zabawki drewniane).

Вже з 1905 року «Крайова майстерня науки виготовлення іграшок і дерев'яних іграшок» змінила назву на «Державну школу деревного промислу» (яку в побуті називали промисловою школою) і почала готувати фахівців за трьома напрямками (столярний, різьбярський і токарний). З того часу керівництво школи почало приділяти серйозну увагу художній освіті учнів. У сприятливому середовищі школи склались умови для творчого зростання учнів, які в подальшому пішли тими професійними стежками, які відповідали їх обдарованостям.

Школа дерев'яного забавкарства була першою в Галичині, а її традиції у виготовленні забавок переносились випускниками в інші регіони. Зокрема, один з випускників школи – Мар'ян Гарбацкі, родом з м.Лежайська (Ряшівське воєводство), в 1909 році розпочав виробництво іграшок в рамках місцевої «майстерні Забавкарської спілки». І до цього часу дослідники лежайської іграшки підкреслюють її східногаличанське львівсько-яворівське коріння, хоча в самому Лежайську традиція виготовлення іграшок сягала XVII ст., коли з'явилося святилище Богоматері, почали проводитись численні престольні свята і продаж відповідного краму [17].

Оскільки виникнення мистецької школи пов'язується з певними досягненнями в галузі мистецтва, розглянемо професійні здобутки тих випускників, які входять в *першу групу* і завдяки яким традиція транслюється в інші регіони, збагачує інші види мистецтв. Чим їх більше, тим тривалішою може бути оптимізаційна стадія (за С.Арутюновим), що характеризує розквіт традиції. А також

більшою є ймовірність того, що серед них знайдуться інноватори, здатні дати друге життя традиції.

СЕВЕРА Іван Васильович (21.05. 1891 — 20.12. 1971)

У 1904–1907 рр. навчався в Яворівській «Державній школі деревного промислу». З цього періоду найбільше відомо те, що йому подобалося виготовляти фігурки–іграшки, які навіть користувалися популярністю. Зокрема, до нього часто зверталися вчителі й колеги з проханням зробити чергову іграшку. Багато іграшок роздавав, але траплялося й так, що й продавав.

Протягом ХІХ століття та аж до 1939 року Яворів був повітовим містом, в якому вирувало культурне життя, були освітні та культурні заклади: з жовтня 1881 року запрацювала українська читальня; з вересня 1903 року – філія Товариства «Просвіта», яка проводила на Яворівщині просвітницьку роботу і порушувала питання про відкриття українських шкіл; з 1904 року – спортивне товариство «Січ». Державна школа деревного промислу мала духовий оркестр з 10-12 учнів, який брав участь у всіх культурних заходах міста, а на Новий рік ще навідувався до відомих громадян з новорічними побажаннями [16., с.472]. Маючи такі можливості, допитливий юнак багато читав і вчився музики.

Після закінчення школи деревного промислу молодий Севера відібрав свої найкращі фігурки і подався у Львів шукати роботу. Першою була праця в іконописній майстерні. Новий напрям роботи вимагав від юнака поглиблених знань із мистецтва та релігії, у нього з'явилась мотивація продовжувати навчання у художньому напрямі. Протягом наступних років ця мотивація не зменшувалася, а була рушійною силою його творчих здобутків як у мистецькій, так і педагогічній діяльності.

І.Севера – один із фундаторів львівської модерної школи скульптури. У своїй педагогічній діяльності він виходив із засад світового монументального мистецтва. Характерною особливістю львівської скульптурної школи був синтез ідей національного та загальноєвропейського модернізму, адаптований на ґрунті українських етнонаціональних художніх традицій. Його вважали най-

більш компетентним фахівцем у трактуванні пластики, фундаментальності її виконання Це був скульптор-практик, який зіграв визначну роль у розвитку профільної мистецької освіти у Львові.

Методика навчання І.Севери не збігалася з офіційною, бо ґрунтувалася на модерних принципах і підходах: дотримання реалістичної основи, відображення внутрішнього світу в реальному образі, використання нових художніх засобів емоційного виразу тематичного змісту творів. Щоб якнайкраще втілити ідею, скульптор повинен мати розвинуте асоціативне мислення та уяву. Ці якості дозволяють йому звертати увагу перш за все на основні елементи пластики для передачі яскравого внутрішнього виразу. Педагогічні вимоги до формування майстерності скульпторів впливають з основних принципів пам'ятникової пластики (скульптурний силует, лаконізм контурів, пластичні якості використовуваних матеріалів) [6;14].

Керуючись педагогічною мудрістю, І.Севера орієнтував студентів на глибоке розуміння мови пластики, на те, щоб читати скульптуру як незвичну книгу, яка хвилюватиме і запам'ятається глядачам. А одному зі своїх кращих учнів – І.Самотосу, поставив завдання бути не «малим Северою», а «великим Северою» [7, с.715].

Особистісні риси і здібності, що сприяли досягненням: пізнавальна допитливість, творча обдарованість, ініціативність, працездатність, наполегливість, вмотивованість, спостережливість, педагогічні здібності.

Учні та послідовники: з Львівщини – Дмитро Кржавич, Володимир Одрехівський, Іван Самотос; з Сумщини – Анатолій Скиба; з Закарпаття – Іван Андрейканич та багато інших.

СТАНЬКО Йосип Петрович (30.04 1893 – 17.11 1967)

Основні етапи життєвого шляху і творчі здобутки Й.Станька відображені в спогадах його учня К.Каваса [9].

З 1907 року почав навчатися на столярно-різьбярському відділі Державної школи деревного промислу, Поряд із навчанням фаху різьбяра молодий

хлопець відвідував два гуртки – духовий оркестр і гурток мандоліністів. Після закінчення школи Йосип отримав звання підмайстра, але, враховуючи його здібності і потяг до навчання, керівництво рекомендувало йому продовжити навчання у Львові.

З 1911р. протягом чотирьох років він вивчав у Львівській промисловій школі столярний і різьбярський фахи, освоював педагогіку трудового навчання, набув спеціальність майстра–вчителя у столярно–різьбярській справі.

У 1920 р. за скеруванням Крайової кураторії (управління освіти) почав працювати в Яворівській промисловій школі (Державній школі деревного промислу) майстром–інструктором, спочатку за контрактом, а згодом на постійній основі. З приходом радянської влади у 1939 році заклад був перейменований на столярну школу. У ній майстер працював до німецької окупації 1941 року.

Під час німецької окупації у 1941–1944 рр. працював учителем трудового навчання в Яворівській гімназії «Рідна школа». Але коли у 1942/43 і 1943/44 навчальних роках було відновлено роботу Державної школи деревного промислу, то Й.Станько очолив різьбярський відділ і працював майстром–інструктором, суміщаючи з роботою в гімназії.

Від часу звільнення західноукраїнських земель від німецької окупації в 1944 році і до 1946 року працював в яворівській артїлі імені Т.Г.Шевченка художником оформлення виробів. Завдяки його зусиллям, контактам і підтримці керівника «Облліспромсоюзу» постало питання про відкриття профтехучилища.

У 1946 році за розпорядженням Ради Міністрів СРСР в м.Яворові організовано роботу Школи художніх ремесел, в якій почав працювати Й.Станько майстром–інструктором і пропрацював до офіційного завершення роботи в 1959 році у зв'язку з виходом на пенсію. Протягом цього періоду керував роботою гуртка художньої різьби.

Навчання у Львівській промисловій школі значно вплинуло на формування художньо-естетичної культури молодого різьбяра. Адже створення такого

навчального закладу переслідувало важливу мету: готувати майстрів для місцевого народного мистецтва, які б володіли художньою грамотою і високою виробничою культурою. Це відкривало великі можливості: їхня творчість була позбавлена проявів дилетантизму, що робило їх конкурентоздатними.

Самостійна творча робота Й.Станька дістала поштовх у 1920 році, коли він почав працювати в Яворівській промисловій школі. Те, що бентежило його уяву багато років, визріло у нове художнє явище – Яворівську різьбу.

У широкому розумінні яворівська різьба об'єднує всі види різьб, що характерні для роботи місцевих майстрів–різьбярів. До цих видів можна віднести: різновиди плоскої різьби – контурну двогранну і тригранну-виїмчасту; рельєфну ажурну різьбу; об'ємну (скульптурну) різьбу. Розвиток кожної з них має свою історію, яка сягає глибини віків.

Для задоволення потреб населення поряд із різноманітними різьбленими виробами виготовлялися також дерев'яні іграшки та скрині, оздоблені народними мальованими орнаментами. Спостерігався цікавий творчий експеримент, коли виготовлення іграшок переростало в об'ємну різьбу і малу скульптуру, а композиції мальованих орнаментів переносилися на різьбу. У результаті експериментів виникали цікаві ефекти, які відзначалися художнім рівнем і новизною. Це були своєрідні «рівчаки», які згодом вливалися в художню інновацію. Одним із таких експериментів була спроба ввести в різьбу по дереву елементи розпису іграшок і скринь, які застосовували у роботі майстри–халупники. Тривала робота Й.Станька у цьому напрямі завершилась винайденням нового виду різьби, яка стала відома як Яворівська різьба. *Провідною ідеєю, закладеною автором у цій різьбі, є взаємозв'язок форми виробу з орнаментальними мотивами.* У 1932 році він увів її у виробниче навчання майбутніх різьбярів.

У яворівському орнаменті відображається образ навколишнього рослинного світу, виражений через геометрію елементів та їх прихований космологічний зміст. Переважно це рослинні форми, стилізовані з лугових квітів і трав, гілочок з листочками, поширених квіток – руж, айстр (небесних зірок), а також

стилізовані геометричні форми – сітки (кратки). Загалом у яворівській різьбі є невелика кількість мотивів (20–35) і композиційних схем, але це відкриває неабиякі можливості для творчих фахівців. Оскільки населення не живе відокремлено, то й його сприйняття світу не позбавлене зовнішніх впливів. Відповідно, у яворівському орнаменті можна знайти елементи, співзвучні творчості інших, часом дуже віддалених, регіонів (наприклад, листочки і деякі квітки зустрічаються в орнаментах на кераміці Стародавньої Греції). Ймовірно, така подібність має корені, які сягають глибин розвитку людської істоти, її світогляду, пов'язаного з Космосом, та мистецтва.

Цінність народної творчості як мистецького явища зростає тоді, коли воно виходить за межі географічно-етнографічної локалізації. Вивчаючи вироби ужиткового й декоративного характеру (розмальовані скрині та іграшки), Й.Станько зумів побачити в розмаїтті їх оздоблень те, що допомогло йому виділити і систематизувати найхарактерніші елементи. У результаті проробленої роботи він створив технологію нової яворівської різьби.

Характерні ознаки яворівської різьби: *поверхня* – на добре шліфовану і поліровану поверхню наноситься барвник для створення фону, який контрастуватиме з вирізьбленим орнаментом; *фон* – вишневий, коричневий, жовтий, сірий, зелений, однотонний або з тонованими висвітленнями; *елементи різьби* – крапки, підковки, листочки, квітки, сітки, качечки, пояски, вазонки; *технологічні особливості виготовлення* – жолобчасто-виїмкова різьба, прорізання по способу мазка пензлем «одним махом», поєднання крупних і витончених елементів і мотивів.

Джерелом натхнення для створення композицій орнаментів були традиційні схеми яворівських скринь. Майстер не розробляв композицій у кольорі, а лише створював на кальці або на папері робочі малюнки олівцем. Орнамент перетискував на відполіровану поверхню шилом чи заоваленим цвяшком. Для роботи застосовував спеціалізовані для певних елементів різьби стамески: контурка, яворівка, підківка, пшеничка.

Одним із перших виробів майстра, що прикрасила яворівська різьба, були шкатулки (місцева назва – касетки), виготовлені у формі мініатюрної яворівської скрині на колесиках. У центрі кришки скрині була пишна розетка або вазон. По краю кришки вони доповнювались вузькою канвою, яка акцентувала центр. Щоб не відволікати увагу глядача від кришки, бічні частини виробу покривались скромнішим орнаментом. Відполіровані, тоновані та декоровані шкатулки виготовлялись різних форм і на будь-який смак. Основною вимогою до них була гармонія форми і декору.

На початку 50-х рр. майстер рекомендував використовувати яворівську різьбу для декорування меблів. Щоб втілити задум у виробництво, ініціативна група з кращих викладачів і різьбярів працювала протягом кількох років і виготовила меблевий гарнітур, декорований яворівською різьбою. Такі меблі відзначалися простотою форми, органічно пов'язаною з орнаментом, і, що важливо, технологічністю виготовлення. У 1954 році було створено гарнітур, до складу якого входили: письмовий стіл, стіл для зібрань, велика і мала шафи, двоє м'яких і четверо твердих крісел, підставка на квіти.

У 1954 році з нагоди 300-ї річниці Переяславської ради Й.Станько виготовив шкатулку із зображенням Богдана Хмельницького, якому пробував за допомогою дряпання надати тонованих ніжних переходів, що надавали художніх якостей гравюри. У подальшому, за порадою А.Будзана, визнаного знавця мистецтва різьби по дереву в Україні, дряпання було замінено гравірувальним різьбленням лініями, штрихами і площинами портретних зображень з обрамленнями яворівською жолобчасто–вибірною різьбою. Єдність технічного виконання різних композиційних частин декору підвищувала цілісність сприйняття виробу.

Протягом 1954 року розроблялась методика навчання нового виду різьби, а в 1955 році після затвердження в Укрпромradі, якій підпорядковувалось тоді училище, її було впроваджено в програму навчання Яворівської школи художніх ремесел. Й.Станько розробив технологію виготовлення і методику навчан-

ня, тобто для кожного елемента різьби підібрав відповідний інструмент і описав процес виготовлення.

Із цього часу творчий і технологічний винахід майстра масово поширився у художньому виробництві. Завдяки випускникам і майстрам артлілі імені Т.Г.Шевченка в Яворові авторська технологія різьблення поширюється й на інші регіони, збагачуючи місцеві традиції, стає відомою в усьому світі.

Яворівський орнамент починає застосовуватись у нових видах творчості: в мозаїці із шпону (маркетрі), в монументальному розписі. А коли інтерес до народного традиційного мистецтва значно впав, робилися експериментальні спроби застосовувати яворівський орнамент у рельєфній і рельєфно-ажурній різьбі в оздобленні традиційних виробів.

Враховуючи залежність майстрів-художників, що працювали на державній роботі, від пануючої ідеології, Й.Станько поряд із близькими його серцю постатями Т.Шевченка, І.Франка, Л.Українки виготовляв вироби, присвячені партійним заходам і прикрашені зображеннями радянських вождів.

В останні роки роботи в училищі (1960-1963) майстер працював над творчим використанням яворівського розпису на сучасних предметах ужиткового і подарункового призначення: виготовляв різноманітні коробочки, вишукані пудрениці тощо.

У кожного педагога є кредо, якого він дотримується у своїй професійній діяльності.

Я заповідь мамину знаю –
То совість моя у житті,
То голос із отчого краю,
І з ним я – не у самоті.
Приходжу, немов до родини, -
І радість, і сум розділю...
На поклик іду до людини,
Свою Україну люблю.

(«В зеленім селі на Поліссі», Володимир Матвієнко)

Наведений уривок із пісні на слова В.Матвієнка. повною мірою характеризує педагогічний стиль роботи Й.Станька і відповідає вимогам до особистості педагога-вихователя: професіоналізм, повага до гідності вихованця, вимогливість, громадянська позиція, вміння не лише організувати навчально-виховний процес, але й повести за собою. Оскільки майстер застосовував відпрацьовану досвідом і експериментами методику, в практичній роботі він не допускав найдрібніших недоробок. Тому вважав, що кожен учень має підвищувати майстерність через власний досвід.

Особистісні риси і здібності, що сприяли досягненням: допитливість, творча обдарованість, художній хист, працездатність, наполегливість, висока вимогливість до себе та інших, мотивованість, спостережливість, аналітичні здібності, педагогічні здібності.

Учні та послідовники: з Львівщини – С.Мельник, К.Кавас, М.Канарчик, І.Бабійчук, Б.Калюжний, В.Іодловський, В.Турчин, В.Кадук, Д.Патєєв; з Сіверщини – А.Колошин; з Полтавщини – О.Олешко, який вже був учнем С.Мельника. Традиції старших майстрів художнього різьблення розвивають їх учні Б.Бакалець, А.Гула, В.Яремін, С.Тлустий, А.Пенко, Я.Юзишин, Т.Тлустий, В.Малішевський .

Творчість Й.Станька започаткувала новий шлях у декоративному мистецтві, який у подальшому торували його учні й послідовники. Вони зберігали традицію і не давали їй зникнути завдяки власним творчим доробкам.

ОЛЕШКО Олександр Макарович (09.04. 1938)

З кінця 20-х років у Полтаві почала роботу столярно–різьбярська промислово–кооперативна артіль, яка об'єднувала народних майстрів з метою полегшення збуту продукції. Одночасно з роботою кооперативних підприємств різьбою займалась і значна кількість індивідуальних майстрів, творчість яких надовго визначила художній рівень і стан народного різьбярства у полтавському

краї. Тому кожен, хто мав бажання виготовляти вартісні, художні речі, прагнув закінчити відповідний заклад.

Після закінчення школи Олександр вступив на навчання у Яворівську школу художніх ремесел, де здобув фах різьбяр. Закінчив училище у 1957 році. Його майстром–наставником був С.Мельник, з яким він підтримував дружні стосунки впродовж багатьох років. Надсилав йому газети, в яких йшлося про його творчість.

Після армії О.Олешко повернувся у рідне село, де влаштувався на роботу у зоотехнікум викладачем креслення і малювання, вів також гуртки різьбярства, які були популярними серед сільської молоді.

Після публікації спеціальної Постанови Ради Міністрів СРСР від 14 серпня 1966 року «Заходи про подальший розвиток народних художніх промислів» активізувалася робота щодо організації осередків народних промислів у тих місцях, де для цього склалися найбільш сприятливі умови. При лісгоспах, фабриках художніх виробів організовувалися цехи і дільниці, яким потрібні були майстри з художньою освітою. У 1971 році О.Олешко перейшов на роботу на виробничо-художнє об'єднання «Полтавчанка» майстром художньої різьби по дереву. Це відкрило перед ним нові можливості – працювати за улюбленим фахом.

На полтавській фабриці художніх виробів ім. Лесі Українки в цеху художньої обробки дерева працював невеликий колектив із семи майстрів, виготовляючи ужиткові речі, архітектурне різьблення, декоративні панно, меблі. Згодом цех було реорганізовано у творчо експериментальну лабораторію художньої різьби, яку очолив О.Олешко. Вона виготовляла лише експериментальні вироби та виставкові експонати, не здійснювала виробничу діяльність, тому як збиткова припинила своє існування на початку 1980-х років. Незважаючи на фінансову підтримку Міністерства місцевої промисловості УРСР і можливість експериментувати, вона не стала справжнім осередком художнього різьблення [8,с.212].

На території Полтавщини здавна застосовувались тригранно-виїмчаста, площинно-рельєфна, рельєфна та контурна різьби для оздоблення різних побутових речей (возів, саней, карет, рамок для фотографій), так і архітектурних деталей будинків. Одним із найпоширеніших видів було площинно-рельєфне різьблення, у техніці якого виконувався здебільшого орнамент рослинного або рослинно-геометричного характеру. Якісне виконання роботи вимагало від майстра володіння широким асортиментом гострих різців, досконалого художнього чуття, натренованих рук і ока, вмілого володіння площинно-об'ємними законами композиції. Роботи раннього періоду майстра тяжіли до яворівської школи, а полтавського колориту його твори набули під впливом робіт різьбярів В.Гарбуза та В.Нагнибіди.

Як творча особистість О.Олешко брав участь у багатьох виставках, мав також і персональні виставки. Тематика творів майстра різноманітна, оскільки попри власні уподобання потрібно було створювати художні вироби і на вимогу часу. Для його робіт характерні різноманітні орнаментальні форми і композиції, які майстер вдало використовує залежно від ідейно-тематичного навантаження твору. Його творам притаманні висока художня майстерність і довершена естетична цінність.

Одна з найкращих робіт О.Олешка – панно «Нескорена полтавчанка», присвячена Лялі Убийвовк. Художньо-естетичне завершення твору досягається вмілим поєднанням засобів різьбярства – плоскої різьби, рельєфу, орнаменту та тексту. Він також створив серію портретів своїх сучасників, зокрема, колег – майстрів народного мистецтва. Крім того його доробок поповнили портрети відомих українців – Г.Сковороди, Т.Шевченка, П.Мирного тощо.

Із 1983 року він народний майстер декоративно-прикладного мистецтва УРСР, а в 1985 р. його приймають у Спілку народних майстрів.

Діяльність О.Олешка займає особливе місце в формуванні мистецтва художньої різьби, а його роботи гідно доповнюють тематичні колекції майстрів художньої різьби післявоєнного періоду – В.Кваші, В.Нагнибіди, В.Шеремета.

Протягом творчого життя він неодноразово був учасником найвищих конкурсів, а також нагороджений багатьма грамотами та відзнаками. З нагоди 50-річчя майстра на персональній виставці було експоновано понад 150 творів, живопис і скульптура.

Особистісні риси і здібності, що сприяли досягненням: творча обдарованість, практична обдарованість, художній хист, працездатність, наполегливість, висока вимогливість до себе та інших, мотивованість, потяг до експериментування, аналітичні здібності.

КОЛОШИН Анатолій Іванович (08.06. 1941)

В Україні Чернігівський край в різних аспектах займає особливе місце. На крайній півночі українського простору посеред розлогих лугів, безкрайніх ланів і могутніх лісів розташоване стародавнє місто з непересічною долею Новгород–Сіверський. Впливи і традиції іноземних держав, які свого часу панували у цій частині України, не знищили національної ідентичності населення і не вибили його з історичної колії. Ця ідентичність закарбувалася майстрами в традиціях, різних ремеслах, літературі й мистецтві чернігівського краю.

Природа, історія та традиції краю не могли не вплинути на вразливу до естетики душу юнака. Тому після закінчення загальноосвітньої школи в 1958 році Анатолій вступив на навчання у Яворівське художньо-ремісничє училище № 14, яке закінчив у 1961 році. В училищі він навчався у майстра Й.Станька, який допоміг йому зрозуміти основні засади народження творів мистецтва з дерева. Вже в навчальному закладі педагоги відзначили хист здібного юнака до різьби, його працьовитість і старанність. Він наполегливо засвоював основи та удосконалював техніку різьблення, брав участь у різних заходах.

Після закінчення училища А.Колошин спочатку працював в манері свого вчителя Й.Станька, але згодом присвятив багато часу вивченню зразків чернігівського різьблення по дереву, місцевих форм й візерунків. У результаті чого він опанував сіверянську традицію художньої різьби, у нього почав формуватися власний підхід до художньої обробки дерева, розширився асортимент výro-

бів. Цьому також сприяли художні виставки різних рівнів, у яких він брав участь.

Відродженню різьблення по дереву, зокрема на Чернігівщині, посприяло Міністерство лісового господарства. Упродовж 1970-1975 рр. А.Колошин працював творчим майстром спочатку в сувенірному цеху Новгород-Сіверського лісгоспзагу, а згодом у художніх майстернях Художнього фонду України, виготовляючи різноманітну сувенірно-подарункову продукцію столярних і токарних форм: мисники, сільнички, набори меблів, декоративні тарілки у традиціях яворівського різьблення. Його роботи відзначалися високим художнім смаком і технологічним рівнем виконання, у них поєднувалися ретельність столярної роботи та чистота виконання різьби.

У 1975 році А.Колошин починає працювати на творчо-виробничому підприємстві Чернігівського осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України, діяльність якого сприяє збереженню національного духу древньої Чернігівщини. Саме у цьому осередку були створені умови для симбіозу народного і професійного мистецтва, для зростання професійної майстерності народних митців. У 1980-х рр. він розширює діапазон робіт, додаючи до столярних і токарних форм ще й довбані.

Майстер не лише відродив традиції чернігівського тригранно-виїмчастого різьблення, але й творчо їх розвинув. Для його робіт характерними є фризіві елементи та композиції, чергування насиченого візерунка з незайманим тлом. У виробах вдало поєднується символіка дохристиянської та християнської доби. Він дуже ретельно проробляє найменші деталі, що надає його виробам витонченості. Його улюбленими елементами є шестипелюсткові розетки, які він подає у різних виглядах. Щоб збагатити можливості різьблення, він також експериментує з матовими покриттями на основі воску. Твори майстра вважаються класикою сучасного народного мистецтва.

Навколо А.Колошина сформувалася мистецька школа чернігівської народної різьби по дереву, яка сьогодні є провідною в Україні. У 1983 році він

став членом Національної спілки художників, в 1991 році – Національної спілки майстрів народного мистецтва України, а в 1996 році отримав звання «Заслужений майстер народної творчості України».

Найвищі здобутки в галузі народного мистецтва відзначаються престижною українською премією ім. Д.М.Щербаківського, етнографа, дослідника українського народного мистецтва, члена Київського товариства старожитностей і мистецтв, Київського товариства охорони пам'ятників старовини та мистецтва; почесного члена Української Академії мистецтв (1918 р.) та дійсного члена НТШ. Цією премією у 2001 році був відзначений А.Колошин за значний внесок у розвиток чернігівського різьбярства. За вагомий внесок у розвиток національної культури, створення класичної школи сіверського різьблення та багаторічну працю по відродженню стародавніх традицій чернігівського різьблення він у 2011 році удостоєний звання лауреата Чернігівської обласної премії імені Михайла Коцюбинського у номінації «Декоративне та образотворче мистецтво» [11].

У кінці 2015 р. А.Колошин був нагороджений відзнакою Міністерства культури і туризму «За збереження народного мистецтва». Його твори знаходяться в колекціях українських президентів, закордонних поціновувачів народного мистецтва, зберігаються в київських і чернігівських музеях.

Особистісні риси і здібності, що сприяли досягненням: творча обдарованість, художній хист, художньо-естетичний смак, працездатність, наполегливість, старанність, висока вимогливість до себе та інших, мотивованість, спостережливість, аналітичні здібності, педагогічні здібності.

Учні та послідовники: А.Іваньков, В.Ворожбит, А.Бондаренко, А.Колошин (син) з Новгорода-Сіверського; О.Колоша з Чернігова; С.Святний та Г.Василенко з Ніжина; І.Білевич з Глухова.

АРИВАНЮК Іван Іванович (08.01. 1948)

Після закінчення школи у рідному селі на Волині І.Ариванюк подався на Львівщину і вступив на навчання до Івано-Франківського художнього профтех-

училища №14. Він закінчив училище з відзнакою і за розподілом потрапив на роботу в Ківерцівський держлісгосп, де протягом 30 років очолював сувенірний цех, був його головним художником.

І.Ариванюк уважно вивчав особливості поліської різьби в музейних експозиціях і в селах, зростав професійно як художник–різьбяр, одночасно опановував тонкощі виготовлення кий для гри в більярд. Крім сувенірної продукції цех виготовляв також специфічний спортивний інвентар для гри в більярд – кий.

Як головний художник він створював зразки виробів для наступного тиражування, а крім того виготовляв індивідуальні художні твори – таці, тарілки, ужитково-декоративні предмети. Його авторські твори відзначалися витонченими формами і були багатшими у порівнянні з традиційними поліськими орнаментами [12, с.39]. Найкраще талант художника розкривався у разі виготовлення «почесного замовлення»: це могла бути робота на важливу виставку або на подарунок організації чи відомій людині. Зокрема, за часів радянської влади різьбярі часто виготовляли портрети Леніна, які були офіційними подарунками того часу. Один з таких портретів І.Ариванюк виготовив для творчого звіту Волинської області, який відбувався у київському палаці «Україна». А згодом цей портрет «виплив» у кабінеті тодішнього першого секретаря Компартії України В.Щербицького [5].

Цікавою є також історія різьбленого портрета кубинського революціонера Ф.Кастро. Портрет майстер виготовив на замовлення офіційних осіб, не підозрюючи, куди він потрапить. А сталося так, що делегація Радянського Союзу на чолі із Л.Брежнєвим відбула на Кубу з дружнім візитом. Серед різних подарунків був і портрет Ф.Кастро. Цей портрет настільки сподобався лідеру кубинців, що він дізнався хто був автором і на знак подяки подарував свою книгу з автографом. А ще за цей портрет І.Ариванюк отримав 100 крб. премії [5].

У 1976 році у кіножурналі «Радянська Україна» за квітень (№14, Арх. № 6152), знятий Укркінохронікою, демонструвався кінорепортаж з Ківерців Волинської області. У ньому йшлося про роботу майстрів–паркетників із виготов-

лення художнього паркету, а також демонструвалися зразки готових виробів. Друга частина кіносюжету була присвячена висвітленню роботи заслуженого майстра народної творчості УРСР І.Ариванюка з молоддю. Насамкінець були продемонстровані художні вироби з дерева [10, с. 16].

Іншим напрямом творчої діяльності І.Ариванюка є виготовлення більярдних кійів. Поєднання в одній особі професійного майстра з виготовлення спортивного інвентару для більярду, художника-різьбяра і спортсмена стали підґрунтям його спортивних досягнень, а також якості виробів.

Гра у більярд завжди була елітною, малодоступною для пересічного радянського громадянина. Як згадує І.Ариванюк, вони з братом після роботи часто навідувались у більярдну спочатку чисто з професійною метою. На той час у Луцьку був лише один більярдний стіл у Будинку офіцерів. Найкращий виробник той, хто на практиці знає найтонші нюанси гри. Тому не дивно, що гра у більярд для братів поступово перетворилась у спортивне захоплення. Протягом усіх років, що брати захоплюються більярдом, вони проводили власні дослідження щодо покращення спортивних, експлуатаційних та естетичних характеристик кійів, відпрацьовували методи і удосконалювали технології їх виготовлення. Першим кием, що виготовили брати, Аслан Бузоев виграв два турніри на першість Радянського Союзу з більярду. З того часу почала підніматися вгору зоря їх слави. Сьогодні авторські кії для класичного і російського більярду роботи братів Ариванюків вважаються одними з найкращих не лише в Україні, але й за її межами [4;5].

У технічному аспекті важливу роль відіграє точність руху, адже кожен міліметр впливає на результат гри. Тому склалося так, що, з одного боку, технічність рухів різьбяра, і, з другого боку, розуміння технології гри, сприяли формуванню спортивних успіхів І.Ариванюка. У 1991 році він перший в Україні отримав звання майстра спорту з більярду, у 2013 році він став переможцем європейського турніру ветеранів. Його учень, лучанин С.Тимчій, у 2013 році виграв першість України у дисципліні «Динамічна піраміда», граючи кием роботи

І.Ариванюка. Того ж року федерація більярдного спорту Волині, яку очолює І.Ариванюк, поповнилась ще одним майстром спорту – С.Тимчієм [4]. Влітку 2014 року сайт «Дуплет» провів опитування серед гравців щодо якості кийів для більярду роботи різних майстрів; перше місце в ньому виборов І.Ариванюк [19].

Сьогодні І.Ариванюк відомий не лише як майстер з різьблення, але й серед прихильників більярду як спортсмен і виготовлювач авторських високоякісних кийів.

Особистісні риси і здібності, що сприяли досягненням: творча обдарованість, практична обдарованість, художній хист, художньо-естетичний смак, працездатність, наполегливість, старанність, мотивованість, спостережливість, аналітичні здібності, врівноваженість.

Таким чином, у пошуках нових форм національного самовираження з'являються інновації, що дають поштовх до виникнення етномистецьких традицій і сприяють формуванню мистецької школи. Такою інновацією була Яворівська різьба, започаткована Й.Станьком, усе життя якого було пов'язане з Яворівщиною. Характерною рисою його творчості було постійне звернення до художньої спадщини рідного краю. Як художник він зумів показати її як явище у народному мистецтві, як педагог – підготувати численну кількість учнів і послідовників, які з успіхом працюють у різних сферах, зробили значний внесок у розвиток художнього виробництва та мистецтва в Україні. Це дає підставу вважати, що Івано-Франківське ХПТУ ім. Й.П.Станька зробило значний внесок у формування «Яворівської мистецької школи», має створені відповідні організаційно-педагогічні умови для збереження і розвитку кращих традицій Яворівщини.

До подальших напрямів досліджень відносимо вивчення освітньо-методичного внеску випускників, що залишились працювати в училищі та гідно розвивають традиції «Яворівської мистецької школи».

Література

1. Аникеева, О.А. «Резной» промысел в Абрамцево: диалог кустарей и художников /О.А. Аникеева, Е.С.Аникеев // Сервис в России и за рубежом. – 2011. – Вып. № 7. – С.159-166.
2. Арутюнов, С.А. Обычай, ритуал, традиция / С.А. Арутюнов // СЭ.— 1981.— N 2.— С. 98.
3. Біографічний метод // Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С.У. Гончаренко. – Вид. друге, допов., випр. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – С.52.
4. Зубенко, Т. Більярдист із Луцька у 20 років – чемпіон України з «динамічної піраміди» / Т.Зубенко. – Режим доступу: <http://slovovolyni.com/ukr/interviews/13778/> (24.11.2013)
5. Иван Иванович Ариванюк «Луцкий» немного об известном мастере. – Режим доступу: <http://billiarde.com.ua/ivan-ivanovich-arivanyuk-luckij-nemnogo-o-izvestnom-mastere>
6. Иван Севера. – Режим доступу: <http://art.lviv-online.com/ivan-severa/>
7. Ігнатенко, О. Вплив мистецького середовища повоєнного Львова на формування сучасної творчості скульптора Івана Самотоса / О.Ігнатенко // Народознавчі зошити. – 2012. – № 4 (106). – С.708–718.
8. Історія декоративного мистецтва України. Т. 4. Народне мистецтво та художні промисли ХХ століття : У 5 т. / [гол. Ред.. Г.Скрипник] ; НАН України, ІМФЕ ім.. М.Т.Рильського. – К., 2011. – 512 с.: ілюстр. – 178 с.
9. Кавас, К.М. Із спогадів про майстра : рукопис / К.М.Кавас. – смт. Івано–Франкове, 2003. – 19 с.
10. Кінолітопис : анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів, кіно- і телесюжетів (1976 – 1985). – К. : ЦДКФФА, 2015. – 1239 с.:
11. Колошин Анатолій Іванович. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

12. Лащук, Ю. П. Народне мистецтво українського Полісся / Ю.П.Лащук. – Львів : Каменяр, 1992. – 145 с.
13. Наукова школа // УРЕ. Том 7. – Вид. друге. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1982. – С.261.
14. Севера Іван Васильович [Електронний ресурс] // Львівська національна академія мистецтв. Академія. Час. Особистості. – Режим доступу: <http://www.logos.biz.ua/proj/lnam/online/lnam--19.pdf>
15. Станкевич, М.Є. Мистецтвознавчі аспекти теорії традиції / М.Є.Станкевич // Народознавчі зошити. – 1997. – №2. – С.91–99.
16. Стебельський, Б. Школа деревного промислу в Яворові і дещо з історії деревних промислів Яворівщини / Б.Стебельський // Яворівщина і Краковеччина. Регіональний історико-мемуарний збірник. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто : [б. в.], 1984. – С.470–484.
17. Ignas Katarzyna. Malowany wózek, para siwych koni... Dawne zabawki wiejskie. <http://kulturaludowa.pl/aktualnosci/malowany-wozek-para-siwych-koni-dawne-zabawki-wiejskie/> Dodano: 18 czerwca 2013
19. Mosurski A. Pierwszy dyrektor - Władysław Jan Alojzy Niemczynowski <http://www.zsken.edu.pl/index.php/szkola/informacje-o-szkole/historia-szkoly/46-pierwszy-dyrektor-wadysaw-jan-alojzy-niemczynowski>
20. <http://www.duplet.com.ua/dupletforum/>

ВИПУСКНИКИ «ЯВОРІВСЬКОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ»: ПРОФЕСІЙНИЙ ПОРТРЕТ

У статті розглядаються конкурентні переваги освітнього закладу, який готує фахівців художньою профілю. Розуміння конкурентних переваг є особливо важливе в сучасних умовах, коли відбувається модернізація професійно-технічної освіти. Основна увага в статті зосереджена на ролі навчального за-

кладу в формуванні такого явища як «Яворівська художня школа» на прикладах випускників Івано-Франківського ХПТУ ім. Й.П.Станька.

Ключові слова: художня діяльність, фахівець художнього профілю, професійна підготовка, художній професійно-технічний навчальний заклад, Яворівська мистецька школа.

GRADUATES " Yavoriv art school ":PROFESSIONAL PORTRAIT

In the article the competitive edge educational institution that trains specialists art profile. Understanding the competitive advantage is particularly important in the present circumstances, when there is the modernization of vocational education. The focus of the article focuses on the role of the institution in shaping this phenomenon as " Yavoriv art school " graduates with art vocational educational establishment after Y.P.Stanko.

Keywords: artistic activity, specialist art profile, professional training, art vocational educational establishment, Yavoriv art school.

Копельчак Михайло Павлович,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник, доцент,
директор Львівського навчально-наукового центру
професійної освіти Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

СУЧАСНЕ НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИКІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

Актуальність створення сучасного науково-методичного забезпечення професійної освіти і навчання обумовлена протиріччями між: відсутністю досконалої теоретичної моделі щодо забезпечення і оцінки якості професійної освіти і навчання та існуючим досвідом підготовки робітничих кадрів; реальним станом підготовки робітників у навчальних закладах і постійно зростаючими вимогами ринку праці до якості підготовки випускників. Крім того, кожна професія висуває певні вимоги до індивідуально-психологічних якостей людини, розвиток яких теж має бути передбачений у забезпеченні.

Для будь-якої професії художнього профілю важливими вважаються природні нахили до творчої діяльності, у її представників повинен бути постійний інтерес до нового, здатність легко відмовлятися від стереотипів, звичного способу мислення, шукати нові варіанти і шляхи вирішення задач. Крім того, до професійно важливих якостей для професій типу "людина — художній образ" можна віднести наявність добре розвинутої уяви, образного мислення, наочно-образної пам'яті, зорового сприйняття, розвинутого окоміру і художнього смаку, нормального кольоросприймання. Тому системи забезпечення якості підготовки фахівців художнього профілю, зокрема фахівців народних промислів і ремесел, потребує врахування не лише особливостей професійно важливих якостей, але й шляхів їх розвитку в процесі підготовки.

У контексті вирішення зазначених протиріч Н. Г. Ничкало орієнтує на те, що модернізація науково - методичного забезпечення ПТО тісно пов'язана зі

створенням системи забезпечення якості професійно-технічної освіти; модернізацією системи управління професійно-технічною освітою та забезпеченням її якісно новим кадровим потенціалом; створенням загальнодержавного законодавчого та інструктивно-методичного супроводу з цих питань; формуванням престижності висококваліфікованої робітничої професії; оновленням чинної нормативно-правової бази в галузі професійної освіти; оптимізацією системи фінансування науково-методичної складової діяльності суб'єктів ПТО та ін. [1].

У терміні «науково-методичне забезпечення», ряд вчених виділяють три складові: «забезпечення», «наукове забезпечення», «методичне забезпечення».

На наш погляд, забезпечення підготовки робітників художнього профілю передбачає оптимальне функціонування навчального процесу на всіх його етапах.

Під науковим забезпеченням розуміють теоретичні основи забезпечення навчального процесу засобами загальної педагогіки, дидактики, методики, теорії управління, психології, соціології та дотримання галузевих вимог. До нього входять нормативно-правові акти в галузі освіти і науки, навчальні плани і програми, науково-методична, навчально-методична та навчальна література, наукове обґрунтування наочності, технічних засобів навчання, інформаційно-комп'ютерного забезпечення навчального процесу.

Методичне забезпечення розглядає практичну реалізацію вимог наукового забезпечення, яке охоплює всі аспекти від теорії розробки до практичних методик підготовки конкретних навчальних матеріалів для конкретного навчального закладу [2].

Державний стандарт професійно-технічної освіти України вимагає оновлення науково-методичного забезпечення, а саме створення обґрунтованої системи навчально-методичної документації та засобів навчання, необхідних для організації та проведення навчального процесу у професійно-технічних навчальних закладах. Концепція розвитку професійної освіти визначає, що модернізація науково-методичного забезпечення має сприяти підвищенню якості само-

стійної роботи учнів із засвоєння знань, умінь і навичок через: – створення інформаційної бази даних, яка містить документи, що регламентують навчальну, наукову та методичну роботу; – формування комплексу навчально-методичних матеріалів для викладання дисциплін професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки; – впровадження інтерактивних методик навчання та механізмів контролю за якістю освіти; – вдосконалення системи перепідготовки викладачів спеціальних дисциплін тощо.

Вимоги до науково-методичного забезпечення навчального процесу регламентуються державними документами, потребами суспільства та ринку праці. В сучасній професійній освіті педагог повинен виконувати функцію організатора індивідуальної траєкторії освоєння фаху та інтелектуального розвитку кожного учня. Концептуально діяльність сучасного педагога професійної освіти можна охарактеризувати таким висловом: «Посередній учитель розповідає, гарний учитель пояснює, чудовий учитель демонструє, а геніальний – надихає» (Річард Бах).

Нині поглиблюється потреба в постійному поповненні та поновленні знань та умінь у напрямі впровадження інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), набутті практичного досвіду інформатизації на будь-якому етапі навчально-виховного процесу, періодичному підвищенні кваліфікації і перекваліфікації педагогів через високий динамізм економіки, всього суспільного життя. Це кардинально змінює вимоги до педагогів щодо їхньої ІКТ-компетентності. А в підготовку майбутніх фахівців художнього профілю – порушує питання про ступінь творчості особистості та ставлення до можливості перетворити творчу діяльність в алгоритмічну.

Основна роль у створенні сучасного науково-методичного забезпечення підготовки робітників художнього профілю належить педагогу професійного навчання. Таке забезпечення включає:

1. Електронний посібник, підручник. Розрізняють такі типи електронних підручників: від сканований і оцифрований варіант паперового підручника;

традиційний підручник з гіпертекстовими вставками; спеціально розроблений електронний підручник.

2. Бібліотеку відеофрагментів, курсів з професії.

3. Електронний роздатковий матеріал для самостійного освоєння професії.

4. Дидактичний комплект для аудиторного та самостійного контролю знань учнів тощо.

Для розробки науково-методичного забезпечення використовуються організаційні, педагогічні, психологічні та методичні заходи, що передбачають чітку структурну побудову системи науково-методичного забезпечення навчального процесу, спільну дидактичну мету всіх складових системи, раціональну організацію розумової праці суб'єктів навчальної і педагогічної діяльності.

Таким чином, розробка для майбутніх фахівців художнього профілю сучасного науково-методичного забезпечення має враховувати всі чинники впливу на якість підготовки, що забезпечить створення відповідної системи. Якщо система буде мати синергічні зв'язки (коли процес підготовки реагує на зовнішні та внутрішні збурення в системі), це вплине і на якість підготовки.

Література

1. Ничкало, Н. Г. Науково методичне забезпечення професійної освіти і навчання: прогностичний аспект [Текст] / Н. Г. Ничкало // Науково методичне забезпечення професійної освіти і навчання: тези звітної науково практичної конференції (м. Київ, 29 – 30 березня 2010 року) / Інститут професійно технічної освіти НАПН України ; за ред. В. О. Радкевич. – К. : ІПТО НАПН України, 2010. – С. 3–7.

2. Різник, В.В. Теоретичні основи науково-методичного забезпечення професійної підготовки студентів економічних спеціальностей в умовах входження України у світовий освітній простір [Електронний ресурс] /В.В.Різник. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gvpkhdp/2008_16/193-195.pdf

Шпільман Микола Петрович,

директор ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька» (1969-1998рр.),

історик

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ МИСТЕЦЬКОЇ ЯВОРІВСЬКОЇ ШКОЛИ

З видань кінця XIX ст. дізнаємося, що в жоднім місті Галичини домашній промисел не був так вкорінений, як у Яворові. Місто виникло як хліборобське, торгове і ремісниче поселення на важливому торговельному шляху через Львів. Досліджено, що вже у XV ст. в Яворові розвиваються ткацтво, вибійка, вишиванка, плоске, рельєфне, художнє та кругле різьблення, розпис, гончарство, плетіння з лози, соломи та рогози, витинання тощо. У XVI ст. відбулася певна спеціалізація. Так, Яворів став провідним центром різьблення; Вільшаниця й Наконечне I – плетіння з рогози й соломи; Немирів, Бердихів, Залужжя – ткацтво; Біла Гора і Яворів – вибійництво; Новий Яр, Мужилів, Молошковичі, Цетуля – вишивка; Наконечне, Яворів, Глиниці – гончарство. З 1895р. в Яворові почала діяти майстерня з виготовлення кошиків, з 1896р. – школа, де навчали виготовляти дитячі іграшки (забавки), з 1897р. – школа мережива. Саме із забавкарської школи починається формування традицій мистецької Яворівської школи, у розвитку якої можна виділити п'ять періодів, під час яких змінювалися назви школи, підходи до організації навчання і виховання. Предметом розгляду цієї статті є організаційно-педагогічні аспекти збереження традицій «Яворівської мистецької школи» в радянський період і період Незалежної України на прикладі ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П.Станька».

У 1945 році в Яворові почала працювати артіль імені Т.Г.Шевченка, головою якої став колишній випускник яворівської державної школи деревного промислу Василь Михайлович Гдуля. Артіль ця була створена ще у 1935 році і в ній залишились ще дерев'яні іграшки та іграшкові меблі. Восени 1945 року у Києві артіль експонувала яворівські іграшки на виставці творів, що виготовля-

лись на підприємствах промислової кооперації. Члени уряду УРСР, що відвідали виставку, зацікавились яворівськими іграшками. Тому й було прийнято розпорядження Ради Міністрів СРСР № 4767-р від 10.04.1946 року, яке дозволяло Раді Міністрів УРСР організувати профтехшколу у місті Яворові Львівської області з підготовки майстрів художньої різьби по дереву на 50 учнів. І 13.05.1946 року Рада Міністрів УРСР прийняла Постанову № 820 «Про організацію профтехшкіл у системі Укрпромсоюзу» в м. Житомирі, селищі Летичеві Камінець-Подільської області та м. Яворові Львівської області.

До кінця 1946-1947 навчального року профтехшкола мала одну кімнату як виробничу майстерню площею 88 кв.м. і одну кімнату площею 80 кв.м. для проживання учнів. Теоретичні заняття проводились в корпусі № 2 середньої школи №2 м. Яворова. У перший навчальний рік навчалось 50 учнів зібраних з різних областей України. Першим директором профтехшколи був призначений Баснін Олексій Володимирович, який до цього працював на посаді заступника голови Яворівського райвиконкому. Його заступником з навчальної роботи був призначений Ловцов Сергій Іванович, учитель математики. Першими майстрами-інструкторами виробничого навчання були:

- з художньої різьби – Станько Йосип Петрович, Лісовський Іван Григорович, Харамбура Остап, Музичка Петро Юрійович;

- з столярної справи – Подолух Михайло, Загаєвич Семен, Щирба Андрій, Бульба Володимир Йосипович.

У 1949-1950 році профтехшколі надали ще приміщення під гуртожиток, вже був організований учнівський духовий оркестр.

У 1950 році директором профтехшколи було призначено Коваленка Степана Семеновича – юриста за освітою.

У 1951 році в профтехшколі почали працювати майстри-інструктори різьбярі лемківської різьби Сухорський О.П., Ілляш І.А., Стецяк Ф.Ф. та майстер-інструктор зі столярства – Масюк С.І., а завідувачем верстатного цеху став Щирба С.Г.

Цього ж року із Косова прибув випускник Косівського училища декоративно-прикладного мистецтва Мельник Сава Миколайович, а з Києва випускники Київського училища декоративно-прикладного мистецтва: Астахов Олександр Пилипович та Роговець Федір Федорович. У цьому році був залишений на посаді майстра-інструктора випускник профтехшколи Прокопенко Сергій Олексійович, який через два роки був скерований на навчання у Вищу школу промислової кооперації в Москві. По закінченню навчання Прокопенко С.О. повернувся у профтехшколу, де працював довгі роки на посаді старшого майстра (з 15.08.1956р. по 14.10.1962р.), з 14.12.1962р. викладав спецдисципліни (матеріалознавство та спецтехнологію), з 29.08.1972р. працював заступником директора з навчально-виробничої роботи до 07.09.1977 року.

У 1954 році Яворівська профтехшкола була перейменована на «Яворівську школу художніх ремесел». Заступником директора з навчально-виробничої роботи був призначений Роговець Ф.Ф..

1 грудня 1954 року директором школи художніх ремесел було призначено Мацовку Луку Даниловича, за освітою учителя географії.

26 вересня 1955 року у школу художніх ремесел було призначено директором Усова Никифора Микитовича, котрий господарським способом побудував механічний цех, де були встановлені токарний, фугувальний, фрезерний, рейсмузовий верстати, циркульна пила. Було обладнано учнівську їдальню. Учні тоді забезпечувались одягом і спеціальним одягом на виробниче навчання. Матеріали на потреби виробничого навчання забезпечувала держава.

У 1954-1955 навчальному році було запроваджено в програму з підготовки різьбярів Яворівську жолобчато-вибірну різьбу, розроблену Й.П. Станьком та Ф.Ф. Роговцем. З 1955-1956 навчального року розпочато роздільне навчання з професій «Різьбяр по дереву» та «Столяр-червонодеревник». Навчальні групи учнів на виробничому й теоретичному навчанні з предметів художнього циклу ділились на підгрупи.

Восени 1959 року в Києві під час роботи з'їзду уповноважених промислової кооперації була організована виставка творів декоративно-прикладного мистецтва. Стенд Яворівської школи художніх ремесел привертав увагу відвідувачів виставки різноманітністю і високим рівнем виконання різьблених виробів. Постановою Правління ради промкооперації УРСР №68 від 02.02.1960р. школа художніх ремесел була реорганізована в художнє ремісничє училище №14, яке підпорядковувалось Львівському міжобласному управлінню профтехшколи.

У 1962 році з обласної виставки технічної творчості було відібрано 10 експонатів з різьби по дереву, виконаних учнями училища під керівництвом майстрів виробничого навчання, для показу на ВДНГ СРСР у Москві. У зв'язку з розкрупненням Яворівського району у 1963 році училище з Яворова було переведене в селище міського типу Івано-Франкове. На новому місці колективу училища працівників та учнів прийшлося добудовувати, реконструювати, пристосовувати для навчального процесу передані училищу приміщення райкому партії, райвідділу міліції, райфінвідділу, типографію, приміщення суду, промкомбінату. Місцевий меблевий комбінат із 20.08.1966 р. був закріплений базовим підприємством училища, де учні могли проходили виробничу практику, а майстри виробничого навчання – стажування. В пристосованому приміщенні без опалення було виділено місце без деревообробних верстатів, на яких могли працювати учні під керівництвом майстрів виробничого навчання. Процес пресування заготовлених щитів училищу дозволялось виконувати в час обідньої перерви працівників підприємства. Училище закупляло в меблевого комбінату ДСП, ДВП, шпон, фанеру, клеї, лаки, розчинники. Дещо завозили з Львівської бази профтехпостачу. Їдальні в училища не було, тому учні харчувалися в їдальні меблевого комбінату.

20.04.1972 року згідно розпорядження Ради Міністрів УРСР училище було реорганізоване в середнє з підготовки кваліфікованих робітників із середньою освітою.

Рішенням Колегії Міністерства освіти від 19.07.1991 року училищу було надано статус художнього.

Через незадовільний стан здоров'я звільнився з посади директора Усов Никифор Микитович з 01.07.1969 року й призначений був на посаду директора училища Шпільман Микола Петрович, який працював на цій посаді до 01.07.1998 року.

Колектив училища багато працював над покращенням навчально-матеріальної бази. За кошти, що виділялись на капітальний ремонт приміщень господарським способом працівниками й учнями було збудовано триповерховий навчальний корпус з 8-ма навчальними кабінетами, медпунктом, музеєм, кабінетом заступника директора з навчально-виховної роботи та їдальнею на 200 посадкових місць. Таким же способом було збудовано механічний цех, приміщення для гідравлічного пресу, складське приміщення, локальні очисні споруди Біо-50, трансформаторна підстанція. Будівельна організація «Яворів-хімбуд» спорудила п'ятиповерховий гуртожиток на 360 учнівських місць. Виготовлялась документація на спорудження навчального корпусу, навчально-виробничих майстерень та спортзалу з їдальнею.

З розпадом СРСР і через відсутність коштів призупинилося будівництво комплексу. Сьогодні училище має 14 навчальних кабінетів, 15 навчально-виробничих майстерень, спортзал в пристосованому приміщенні, бібліотеку з книжковим фондом та читальним залом, стадіон та спортивні майданчики.

Багато уваги приділялось в училищі формуванню висококваліфікованого і працездатного творчого колективу.

Істотну допомогу надало училище у справі організації відділень з художньої різьби по дереву Івано-Франківському ВПУ №3, Білоцерківському ПТУ №15, училищам міст Ковеля, Стрия, Рави-Руської.

Яворівську орнаментальну різьбу розвинули в училищі учні Й.П. Станька, майстри виробничого навчання: Сава Мельник, Касьян Кавас, Василь Турчин, Володимир Кадук, Михайло Канарчик, Борис Калюжний, Дмитро Патєєв, Іван

Бабійчук. Традиції старших майстрів художнього різьблення розвивають їх учні Богдан Бакалець, Антон Гула, Василь Яремін, Семен Тлустий, Анатолій Пенко, Ярослав Юзишин, Тарас Тлустий, Володимир Малішевський та інші.

Вивченню яворівської різьби та яворівського розпису, виготовленню яворівських іграшок в училищі приділяється особлива увага. Крім яворівської різьби учні опановують геометричну, рельєфну, ажурну, круглу (об'ємну) різьбу. Поряд з різьбярами в училищі ще здобувають фах столяри, виробники художніх виробів з дерева; живописці, художники розмалювання по дереву. На базі повної загальної освіти – 11 класів проводиться підготовка за професіями: столяр, верстатник деревообробних верстатів; різьбяр по дереву та бересті. Учні забезпечуються гуртожитком, отримують стипендію.

В училищі працювали відомі майстри виробничого навчання та викладачі: Мельник Сава Миколайович – майстер виробничого навчання, різьбяр, заслужений працівник професійно-технічної освіти України, член Спілки народних майстрів України (1951-1999рр.); Кавас Касьян Матвійович – викладач композиції та народних художніх промислів, багаторічний завідувач музею училища (на громадських засадах), член художньої ради училища, народний майстер декоративно-прикладного мистецтва Української РСР, учасник багатьох художніх виставок, викладач вищої категорії, голова методкомісії майстрів виробничого навчання різьбярів (1956-2009рр.); Івасюк Іван Іванович – викладач малюнку, живопису та пластичної анатомії, голова художньої ради училища, голова методкомісії викладачів предметів художнього циклу, старший викладач, художник, учасник багатьох художніх виставок (1957-2003рр.); Сойка Богдан Петрович – викладач рисунку та живопису, член Національної спілки художників України, художник монументально-декоративного мистецтва, учасник багатьох обласних і республіканських виставок (1998-2008рр.); Турчин Василь Павлович – з липня 1965 року працював майстром виробничого навчання художньої різьби по дереву, а після здобуття спеціальності інженера-технолога у Львівському лісотехнічному інституті у 1977 році працював на посаді заступника директора

з навчально-виробничої роботи до 1998 року. З 1998 року по 2008 рік працював на посаді директора училища. Проявив себе вмілим організатором і старанним творчим працівником. За демонстровані на ВДНГ СРСР художні вироби був удостоєний срібної медалі у 1975 році і бронзових медалей у 1967, 1970, 1972, 1974, 1976, 1977. Нагороджений знаком «Відмінник народної освіти» у 1996 році та Почесною Грамотою Міністерства освіти України у 1999 році. В даний час ще працює викладачем спецтехнології з учнями-різьбярами.

Добру пам'ять про себе залишив у своїх учнів та колег по роботі майстер виробничого навчання Духнич Володимир Андрійович, про якого говорили-майстер – «золоті руки». Він досконало знав технологію виготовлення художніх меблів, керував духовим оркестром в училищі, вів гурток з учнями-різьбярами з виготовлення меблів. Володимир Андрійович охоче ділився досвідом своїм з колегами по праці.

Хороший слід своєю творчою працею залишив випускник училища 1961 року Канарчик Михайло Карлович, який навчався у групі майстра-різьбяра Мельника С.М. З 1962 року до 1968-го працював він на посаді майстра виробничого навчання.

Майстерність молодого спеціаліста за короткий час досягла високого професійного рівня. Його роботам притаманні витончений художній смак, складні технічні прийоми різьблення. Організовував численні виставки своїх робіт у Яворові. У 1972 році на Республіканському фестивалі самодіяльного мистецтва нагороджений дипломом другого ступеня і срібною медаллю. Творчість майстра була репрезентована у документальному фільмі про Яворівщину, знятому у 1975 році республіканською кіностудією. Роботи майстра зберігаються в музеях Львова, Санкт-Петербурга, Москви та в одному з музеїв Канади.

З 1979 року плідно працює на посаді майстра виробничого навчання з художньої різьби по дереву випускник училища 1963 року Гула Антон Семенович. Він у 1979-1984 роках заочно навчався у Дрогобицькому педінституті ім. І.Франка. майстер забезпечує належний методичний рівень проведення уроків

виробничого навчання. Вимогливий до себе й до учнів. Роботи майстра демонструвались у Львові, Косові, Києві, Москві. Був автором пам'ятного знака, спорудженого на честь незалежної України в селі Наконечному Першому. У 1993 році брав активну участь в організації художньої виставки виробів з дерева майстрів Яворівщини, присвяченій 100-річчю від дня народження Й.П. Станька. Виставка проходила у Львівському музеї народної архітектури і побуту. Майстер виготовляє різьблені плакетки, скриньки, декоративні тарелі, підвіски, куманці, писанки, адресні папки, сільнички. Займається рельєфною різьбою та парковою об'ємною скульптурою.

З 1971 року в училищі працює після закінчення навчання у Курському державному педінституті на художньо-графічному факультеті Бабійчук Іван Антонович. Він у 1963 році закінчив яворівське училище художніх ремесел. Працював на посаді майстра виробничого навчання продуктивно і творчо, забезпечуючи високий рівень підготовки різьбярів художньої різьби по дереву. Майстер успішно пропагує яворівську різьбу, прийоми виконання орнаментів. Успішно освоїв сакральне мистецтво: проектування і виконання іконостасів для храмів, тетрапотів, престолів, кіютів, хрестів, проскомедійників тощо. Художні вироби майстра демонструвались на всесоюзних, республіканських, обласних, регіональних художніх виставках та за кордоном. Мистецькі твори різьбяра зберігаються у музеях Львова, Сум, Запоріжжя, Києва, Москви, у приватних музеях Канади, Австралії, Німеччини, Бельгії. У 1991 році Іван Антонович організував і очолив Яворівський осередок Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Відмінник народної освіти України.

29 років в училищі на посаді майстра виробничого навчання пропрацював Білик Іван Васильович, випускник нашого училища та Львівського Лісотехнічного інституту. Він вправно володів різними видами художнього різьблення й проектував високоякісні художні меблі, які виконували під його керівництвом учні. Майстер постійно працював над удосконаленням своєї професійної майстерності і забезпечував якісну підготовку кваліфікованих різьбярів. За плідну

роботу був нагороджений нагрудним знаком «Відмінник народної освіти України». Учасник багатьох виставок.

Вже 41-й рік працює в училищі на посаді майстра виробничого навчання Бакалець Богдан Ярославович, який у свій час здобув тут фах різьбяр V розряду, а у Львівському технікумі механічної обробки деревини – фах техніка – технолога деревообробки. Досконало володіючи технікою різних видів різьблення та методикою навчання прийомів і техніки різьблення, майстер забезпечує ґрунтовну професійну підготовку своїх учнів. Крім навчання учнів на уроках виробничого навчання, майстер уже багато років керує гуртком, де учні з відділення столярів, виробників художніх виробів з дерева вивчають досконало яворівку, геометричну, контурну та рельєфну різьбу. За вміле керівництво гуртком у 1981-1982 навчальному році майстер був нагороджений обласним управлінням профтехосвіти дипломом «Майстер-Золоті Руки». За багаторічну сумлінну працю, досягнуті успіхи в розбудові професійно-технічної освіти області та з нагоди 60-річчя заснування ХПТУ №14 Головне управління освіти і науки Львівської облдержадміністрації нагородило у 2006 році Бакальця Б.Я. своєю грамотою, а Міністерство освіти і науки України – Почесною грамотою. Майстер був учасником багатьох художніх виставок. Його вихованець Олександр Хаєцький у листопаді 2005 року на Всеукраїнському конкурсі фахової майстерності різьбярів художньої різьби по дереву став переможцем. Богдан Ярославович є членом Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Успішно працює на царині сакрального мистецтва.

28-й рік працює на посаді майстра виробничого навчання на відділі художньої різьби по дереву Яремін Василь Михайлович, який у 1976 році закінчив курс навчання в нашому училищі, а у 1985 році закінчив навчання на художньо-графічному факультеті Курського державного педінституту. З 1985 році працює в училищі, дбаючи постійно про підвищення своєї фахової майстерності: різьбить, займається живописом, проектуванням і виготовлення ікон на деревині, іконостасів, кіотів, рам для ікон, шопок, писанок тощо. Учасник обласних та

республіканських виставок, а також училищних. У 2005 році під його керівництвом учні виготовили паркові скульптури, які встановили перед музеєм «Яворівщина» у місті Яворові. Майстер вміло здійснює індивідуальний підхід до учнів, навчаючи їх прийомів різьблення, точіння, шліфування, складання композиції для виконання декоративних тарелів та скриньок. Василь Михайлович спроектував і виконав з учнями іконостас для храму в селі Смолині на Яворівщині.

44 рік в училищі трудиться майстер виробничого навчання різьбяр Пенко Анатолій Євгенович, який здобув фах різьбяр в училищі, а потім у Львівському технікумі механічної обробки деревини – фах технік-технолог деревообробки. Він добрий організатор і старанний у проведенні уроків виробничого навчання, досконало володіє методикою проведення уроків, дбає про засвоєння кожним учнем прийомами і технікою різних видів художньої різьби по дереву. Учасник багатьох художніх виставок: всесоюзних, республіканських, обласних та в училищі. Брав активну участь у виконанні окремих елементів іконостасу у селищі Івано-Франковому для храму святого Володимира і є багаторічним керівником гуртка з художньої різьби по дереву.

32 рік працює на посаді майстра виробничого навчання різьбяр Малішевський Володимир Іванович. Художнє різьблення по дереву опанував в час навчання в училищі, а згодом у Львівському технікумі механічної обробки деревини – фах технік-технолог деревообробки. Майстер вміло організовує працю учнів навчально-виробничій майстерні, здійснює індивідуальний підхід до кожного учня, забезпечує належний рівень підготовки кваліфікованих різьбярів, дбає й про підготовку їх до життя в умовах сучасної України.

З 29 серпня 2000 року творчо працює в училищі на посаді майстра виробничого навчання Дюг Наталія Володимирівна в групі живописців, художників розмалювання по дереві, а також викладає композицію. Наталія Володимирівна у 1991 році закінчила повний курс навчання у Львівському училищі прикладного мистецтва ім. І. Труша, а у 2006 році завершила заочний курс навчання в

Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника. В училищі ім. І. Труша здобула фах художника-оформлювача, а в Прикарпатському університеті – викладача образотворчого мистецтва та художньої праці. Наталія Володимирівна надзвичайно відповідально ставиться до виконання своїх обов'язків і вимоглива до учнів. На уроках виробничого навчання майстерно демонструє учням прийоми виконання елементів орнаментального розпису, дохідливо пояснює основні принципи композиції художніх виробів, навчає прийомів розпису акриловими фарбами. На уроках композиції викладач максимально унаочнює їх зразками різних композицій, виконаними паперовими макетами та таблицями і плакатами, домагається самостійного виконання учнями домашніх завдань з композиції. Зразками композицій естетично оформлено й навчальний кабінет, який водночас і є навчальною майстернею для учнів даної професії. Успішно керує роботою гуртка «Живопис», на заняттях в якому учні малюють натюрморти й складні постановки з відповідною драпіровкою, а також навчаються основ іконописання.

Мисткиня була учасницею виставки художніх творів працівників та учнів училища у виставковому залі Львівського музею народної архітектури і побуту у 2006 році, в Музеї етнографії та художнього промислу м. Львова у 2009 році, у місті Дрогобичі в музеї «Дрогобиччина» у 2010 році, в «Українському домі» у Києві 2010 році, в ХПТУ №16 з нагоди 65 річчя училища в 2012 році, в музеї м. Яворова «Яворівщина» у вересні 2009 року була проведена персональна виставка її творів декоративно-прикладного мистецтва – картин (розпис яворівського орнаменту на склі, полотні, картоні, натюрморти, ікона св. Миколая). Член Національної спілки майстрів народного мистецтва України.

43 роки свого життя віддав праці в училищі Патєєв Дмитро Якович, працюючи майстром виробничого навчання художньої різьби по дереву з 1966 року по 2009 рік. Здобув фах різьбяра у Яворівському художньо-ремісничому училищі №14, а пізніше здобув фах техника-технолога механічної обробки деревини. Майстер досконало володів прийомами з техніки різьблення по дереву,

вмів майстерно демонструвати учням раціональну організацію робочого місця і домагався вироблення в учнів правильних навиків у застосуванні їх при виконанні навчальних завдань. Майстер успішно навчав учнів яворівки, геометричної, рельєфної, ажурної-прорізної, круглої (станкової) різьби, а також виконання мозаїчних робіт в техніці маркетрі, а також навчав виконання гравюр. Був учасником виставок художніх творів всесоюзних, республіканських, обласних та в училищі.

Романець Богдан Дмитрович після закінчення навчання у Львівському лісотехнічному інституті у 1968 році прийшов працювати в училище 2 жовтня 1970 року на посаду викладача спеціальної технології для учнів столярного відділення. З 1996 року переведений був на старшого майстра і з 1.09.2008 року перевівся на посаду майстра виробничого навчання у групу столярів, виробників художніх виробів з дерева. Богдан Дмитрович на усіх трьох посадах зарекомендував себе як інтелігентний, ерудований і сумлінний працівник, шанований учнями і працівниками училища. 03.09.2012 року звільнився з посади майстра виробничого навчання і перебуває на пенсії.

Кулеба Роман Васильович, колишній випускник нашого училища з 1972 року працює на посаді майстра виробничого навчання із підготовки столярів, виробників художніх виробів з дерева. У 1977 році закінчив заочно Львівський технікум механічної обробки деревини і отримав кваліфікацію техника-технолога деревообробки. Майстер досконало володіє технологією виготовлення сучасних меблів, а також методикою проведення уроків виробничого навчання. Він багато уваги приділяє індивідуальному інструктуванню учнів на уроці, вміє тримати в колі зору на уроці роботу кожного учня. Забезпечує майстер належну підготовку своїх учнів, а також дбає про їх шляхетне виховання.

Кобиця Дмитро Євгенович у 1999 році закінчив навчання в училищі з V розрядом по столярству і з різьби по дереву (навчався 3 роки в гуртку з виробництва художніх меблів). Після завершення навчання у Прикарпатському університеті ім. Василя Стефаника був прийнятий в училище на посаду майстра

виробничого навчання та керівника гуртка художнього куття металу. Художнім куттям він оволодів в час навчання в університеті. Молодий майстер включився в роботу з великим бажанням досягати успіху. Домігся він значного успіху у справі підготовки фахівців художнього куття металу.

Працівники училища та учні свої творчі роботи демонстрували на художніх виставках у Львові, Києві, Москві та за кордоном. З 1963 року училище було постійним учасником ВДНГ УРСР і брало участь у зарубіжних виставках у Болгарії, Угорщині, Чехословаччині, Польщі, В'єтнамі, Республіці Малі, ФРН, Фінляндії.

У 1979 році за заслуги у підготовці і вихованні кваліфікованих робітників для деревообробної промисловості Міністерство лісової, паперової і деревообробної промисловості СРСР та Державний комітет СРСР з професійно-технічної освіти нагородили училище Дипломом і грошовою премією.

У травні 1995 року у Львівському музеї етнографії та художнього промислу, інституту народознавства НАН України діяла перша художня виставка творчих робіт учнів, викладачів та майстрів виробничого навчання професійних училищ Львівщини, організаторами якої були Комітет професійної освіти та Львівський навчально-методичний центр професійної освіти. Експозиція художніх творів працівників та учнів училища удостоєна була найвищої оцінки мистецтвознавців Раїси Захарчук-Чугай та Володимира Овсійчука.

Щороку училище бере участь в обласному огляді-конкурсі технічної та художньо-прикладної творчості професійно-технічних закладів освіти, у підсумковій виставці–огляді «Великодні дзвони», «Святі ремесел», а також у художніх виставках, що проводяться у Львові, Києві, Косові на Івано-Франківщині, Дрогобичі, Яворові, в культурно-освітньому туристичному центрі «Етносвіт» (Калузька область, Росія) тощо.

Важливою віхою у житті училища став конкурс фахової майстерності серед учнів ПТНЗ з професії «Різьбяр по дереву та бересті» ім. Й.П. Станька, який

вперше був проведений 02.06.2010 року. Сьогодні цей конкурс має вже свої здобутки, формуються його традиції.

Таким чином, незважаючи на ті складності, які виникали на шляху педагогічного колективу упродовж 120 і 70-літньої освітньої традиції «Яворівської мистецької школи», вдалося зберегти і збагатити традиції. Інженерно-педагогічний колектив має великий творчий потенціал, щоб забезпечувати якісну підготовку фахівців різьбярства, живопису, меблевиків, які б вливалися у лави будівників Української держави.

Станько Ярема Йосипович,
випускник I випуску яворівського училища,
син Й.П. Станька.

СПОГАДИ ПРО БАТЬКА Й. П. СТАНЬКА – ОСНОВОПОЛОЖНИКА «ЯВОРІВСЬКОЇ РІЗЬБИ»

Мій батько, Йосип Петрович Станько, народився 30 квітня 1893 року в м. Яворові, Львівської обл., в сім'ї Петра та Марії, які були корінними яворівчанами. В сім'ї з п'яти дітей був наймолодшим. Маючи хист до навчання, обрав відмінний від братів і сестер шлях – навчання у школі ім. Т. Шевченка. В подальшому поступає вчитися в улюблену йому промислову школу по фаху столярно-різьбярському, в якій провів чотирирічне навчання і закінчив її в 1911 році. Тут розпочався шлях до цілі його життя, до праці з деревиною і перебування в учнівсько-виробничому колективі.

Всупереч волі батьків, але по рекомендації керівництва промислової школи, виїжджає у м. Львів і продовжує ще трирічне навчання в промисловій школі, яке завершує в 1914р. і набуває спеціальність майстра-вчителя.

В період навчання у Львові пережив складний період, бо на прожиття заробляв собі репетиторством. По завершенні навчання у Львові, з початком I Світової війни, його призивають до служби в австрійській армії і направляють на італійський фронт. Володіючи музичним інструментом корнетом, записаний до військового духового оркестру. Після армійської служби у 1920 році влаштовується на роботу в Яворівську забавкарську школу майстром-вчителем по столярно-різьбярській справі. В час, коли школу очолює пан Богдан Стебельський, велика увага приділяється програмно-виробничому навчанню учнів та новому виду різьби по дереву, а саме рослинного характеру. Тоді, у 1932 році з легкої руки Йосипа Петровича й відбувається виникнення яворівської різьби.

В період окупації та у часі війни «промислова школа» була закрита. У 1945 році Йосип Петрович починає розробляти варіант відновлення дієвості промис-

лової школи. І 1-го вересня 1946 року Яворівське професійно-технічне училище майстрів художньої різьби по дереву розпочало свою діяльність.

По рекомендації Йосипа Станька в училищі починають працювати майстри виробничого навчання: по столярству – Бульба В., по об'ємній різьбі – Лісовський І. та Музичка П.

Нажаль, досконало розповісти про весь період його трудової діяльності в училищі я не можу, тому, що відразу по завершенні свого навчання я проживав за межами Яворівщини і контактував з батьком в подальшому, тільки в періоди моїх щорічних відпусток. Але, якби сьогодні мені прийшлося визначати серед сотні композицій, його єдиний твір, стверджую, що я його віднайшов би.

Крім плоскої різьби він любив творити експонати фігурної, об'ємної різьби, але свої вироби він не продавав. Навіть в трудні часи, коли треба було сім'ю забезпечити куском хліба, ми всі разом ходили в поле, де вирощували щось їстівне. Дороги на ринок він просто не знав. Йосип Станько любив робити подарунки добрим людям і тому у нас в хаті його виробів не було. Йосип Петрович в більшій мірі був обдарованим педагогом, ніж майстром-ремісником за, що завжди в учнів своїх був шанованим.

Й.П. Станько відзначався власною акуратністю, точністю, пунктуальністю. Був людиною непорушного слова, високої честі, великої порядності, моральності. Володів високою чутливістю до ближнього, гуманністю. Це був інтелігент старого гарту, невтомний трудівник. Достатньо ерудований – володів п'ятьма іноземними мовами. Поважав і любив творчість Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Б. Лепкого, С. Руданського, Й. Маковея – твори яких у нашій домашній бібліотеці завжди були. Важко визначити, яку кількість портретів видатних українських знаменитостей він намалював, рівно ж як і не можливо сказати, яка кількість його виробів розійшлась по власних колекціях та музеях нашого краю та за його межами. Його вироби часто експонувались на різного роду виставках і в тому числі на «ВДНГ» в Москві.

Любив креслити. Виконував окремі проєкти по проектуванню будівельних споруд. Був досить таки всесторонньо розвинутою людиною.

Добру пам'ять про Йосипа Петровича бережемо тому, що саме він являється основоположником яворівської різьби, яка представляє собою «маленьку гілочку у великому дереві» української культури та мистецтва, він є «хрещеним батьком» нашого училища яке завдяки його старанням і наполегливості було відновлене після закриття і руйнації. Все своє життя Йосип Станько присвятив творчій і педагогічній роботі в навчальному закладі, у підготовці та вихованні висококваліфікованих спеціалістів – митців в деревообробній, культурно-мистецькій галузі.

РЕКОМЕНДАЦІЇ
науково-практичної конференції
«Вікова спадщина традиційних художніх ремесел Яворівщини»

31 травня–01 червня 2016 року у смт. Івано-Франкове Львівської області у рамках проведення щорічного (VII) Конкурсу фахової майстерності з професії «Різьбяр по дереву та бересту» ім. Й.П. Станька серед учнів та студентів які здобувають фах різьбяра відбулася науково-практична конференція «Вікова спадщина традиційних художніх ремесел Яворівщини».

Ця конференція організована державним навчальним закладом «Художнє професійно-технічне училище ім. Й.П. Станька» і Навчально-методичним центром професійно-технічної освіти у Львівській області за участю представників мистецької та педагогічної науки та освіти, зокрема: Інституту народознавства Національної академії наук України, Львівської національної академії мистецтв, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Львівського навчально-наукового центру професійної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. У роботі конференції взяли участь супроводжуючі особи конкурсантів із 9 навчальних закладів Львівщини та областей України, педпрацівники і учні ХПТУ ім. Й.П.Станька. З доповідями виступили 7 доповідачів. Всього присутніх на конференції було понад півсотні осіб.

Мета конференції полягала в тому, щоб:

- об'єднати творчі зусилля педагогів і митців, практиків і науковців щодо збереження традицій духовної і матеріальної культур українського народу;
- виявити проблеми підготовки майбутніх фахівців художнього профілю і зокрема для народних художніх промислів і ремесел;
- визначити напрямки вдосконалення майстерності майбутніх фахівців художнього профілю;
- розглянути перспективи художньої обробки дерева у різних аспектах.

Завдання конференції полягали в тому, щоб виявити провідні чинники впливу на виховання молодого покоління майбутніх фахівців художнього профілю, залучення їх до науково-дослідницької роботи в контексті збереження традицій та досягнень декоративно-прикладної діяльності рідного народу, на примноження ними професійного і соціального досвіду, збагачення їхньої духовно-моральної сфери і художньо-естетичної культури. Провідним завданням конференції було ознайомити учасників із значенням навчального закладу, зокрема ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька», та його випускників у збереженні й відродженні художніх ремесел Яворівщини.

З метою виявлення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців художнього профілю за підсумками обговорення доповідей учасниками конференції було вироблено такі рекомендації: у навчальному закладі практикувати моніторинг професійних і соціальних досягнень випускників; всебічно впливати на підвищення професійно орієнтованої активності учнів, здатності протистояти деструктивним впливам, спрямованим на руйнування традицій; узагальнювати і поширювати кращий досвід педагогічного колективу; спрямовувати зусилля на формування якісної художньої освіти майбутніх фахівців.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

ВІКОВА СПАДЩИНА ТРАДИЦІЙНИХ ХУДОЖНІХ РЕМЕСЕЛ ЯВОРІВЩИНИ

Матеріали науково-практичної конференції

31 травня – 1 червня 2016 року
сmt. Івано-Франкове Львівської області

Укладачі:

Сліпчишин Л. В., доцент Львівського навчально-наукового центру професійної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;

Гузюк В. Б., методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Львівській області.

Комп'ютерна верстка: *Сліпчишин Л. В.*

Редактор: *Лозинська М. А.*

